

evangélikus

81. évfolyam, 43. szám
2016. október 30.

élet

FÁZISRAJZ
A LUTHER-RAJZFILM
ELŐKÉSZÜLETEIRŐL
20. OLDAL

Olvass újságot határok nélkül!

Azonnal elérhető online lappiac

digitalstand.hu

Sárvár, a magyarországi reformáció egyik bölcsője

Sárvár lesz az egyik kiemelt vidéki helyszíne a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulóján rendezendő ünnepegeknek. Már az idén sikeresen befejeződött az evangélikus

templom belső terének felújítása. A városi önkormányzatnak köszönhetően pedig új köntöst kap a templom előtti tér is. A tervek szerint itt helyezik el a humanista tudós, a neves bibliafordító, Sylvester János szobrát is, aki ezenfelül a magyar nyelv első tudományos rendszerezője is volt.

Elevenen lüktet a somogyi szórvány szíve

A Somogy-Zalai Evangélikus Egyházmegye nagy szórványterület. Kaposvárhoz hivatalosan negyven falu tartozik. Pongrácz Máté egyetlen gyerek hittanórájáért jár ki például a

húsz kilométerre lévő Kadarkútra – de ezt az alkalmat is ki lehet használni az ott élő tizenöt evangélikussal való kapcsolattartásra. Ám nemcsak a lelkész utazik sokat – tudjuk meg –, hanem a gyülekezeti tagok is, hiszen vannak, akik harminc-negyven kilométerről járnak be Kaposvárra.

Halottak napi népszokások...

Kimondja végül, hogy a „halottak estéjén” akár a templomban, akár a temetőben tartandó istentiszteletet nem kifogásolja, de annak tárgya nem lehet

más, mint Isten kegyelmes üzenete és bizonyágtéves az élő boldog reménységre a halál meggyőzését illetőleg.

Fázisrajz a Luther-rajzfilm előkészületeiről

Számomra az volt a lényeg, hogy közvetíteni tudjam: a hitért mindennap meg kell harcolni! Ezt a gondolatot Luthernél olvastam sokkal szebb megfogalmazásban is, de a lényeg, hogy az én szeretett Lutherem esendő ember, aki vívódik, imádkozik, akinek kétségei vannak, gyötrődik, aki megharcolja a harcait, amelyekből azután vagy győztesen jön ki, vagy nem. Szerintem a Lackfi-szövegnek is ez az egyik legfőbb erénye. Én ugyanakkor nem egyszerűen a szöveget illusztrálom, a szöveghez képest olykor más réteget is megjelenít a képi világ.

Hűségről, Szepetnekre, szeretettel

Az emlékéért kormányzati szinten felelős bizottság szlogenjének („A megújulás lendülete”) jegyében most valami igazán lelkesítő jegyzet illenék a reformáció kiindulásának 499. évfordulóját megelőző (vasár)nap dátumával megjelenő magazinunk ajánlójához. Miközben az évforduló hazai lutheránus egyházunk fényes korszakainak felidézésére is kötelez, szeretnénk, persze hogy szeretnénk érzékeltetni azt is, hogy szilárd hitű őseink örökségét nemcsak ápolja, hanem éli is egyházunk mai népe...

Hál’ Istennek, a Magyarországi Evangélikus Egyház 277 egyházköztségében ma még erőködés nélkül találhatunk épülő közösségeket, miközben azért tudván tudjuk, hogy összességében nem festünk túl jól... Sopánkodás helyett azonban bőven elég, ha önvizsgálatot tartunk, hogyan is állunk – személy szerint – a Szentírásban egyik legbecsesebb értéként emlegetett tulajdonsággal: a hűséggel.

Deme Dávid nyugalmazott evangélikus lelkész szeptember közepén juttatta el szerkesztőségünkhöz a hírt: „A szepetneki gyülekezetben *ez év pünkösdjén* járultak az Úr oltárához a hatvan évvel ezelőtt konfirmált testvérek. A tíz konfirmált közül ötven tudtak eljönni hálát adni Urunk megtartó szeretetéért (ketten már előrementek minden halandók útján). A hálaadásra maguk szervezték meg a találkozót, példát adva mindannyiunk előtt [...] arról is, ahogyan évtizedek múltával sem szakadt meg Jézus Krisztussal, evangélikus egyházunkkal való közösségük.”

Nézem a mellékelten küldött fényképet, és azon kapom magam, hogy meghatódom. Mint ahogy Smidéliusz Zoltán nyugalmazott lelkész telefonhívása után is, aki arról tájékoztatott, hogy elhunyt Jolánka néni, a nemespátrói egyházköztség „mindenesé”, az *Evangélikus Élet* nyolcvanhat éves „gyülekezeti előfizetője”. Az október 9-i istentiszteleten a 292. ének utolsó versszakának éneklése közben – „Áldj meg csendes végórával, / Mennyben örök boldogsággal!” – tért vissza Teremtőjéhez...

Jelen lapszámunkban a reformációval, a hatvan évvel ezelőtti magyarországi forradalommal és természetesen a halottak napjával is foglalkozunk. Ha úgy tetszik, minden egyes oldalon: a hűséggel. Hát ezért is ajánlom ezt a jegyzetet most elsősorban a szepetnekieknek. Ugye – ha megérjük – a konfirmációnk hatvanadik évfordulóján mi is hálát fogunk adni?

● T. PINTÉR KÁROLY

Mit üzen a Luther-fuszekli? – EvÉlet, 2016/37.

A fuszekli nem jár egyedül... Wittenbergben egészen biztosan nem. Társai a többi vásárfiak, amelyek egyfelől elgondolkodtatók, másfelől viccesek. A „Luther-turistának” igazából csupán megközelítés kérdése, hogy ebből a két kategóriából melyiket választja, amint boltról boltra járva nézelődik a városban. Vegyük őket sorra.

Az egyik könyvesboltba ezzel mentem be: „Jó napot kívánok, evangélikus lelkész vagyok, és 2016 októberében rendezzük meg a Reformáció 500 emlékév nyitó istentiszteletét gyülekezetünkben. Milyen könyvet tudna ajánlani?” És már mentünk is az eladóval egy hosszú polchoz, ahol Luther életéről, Luther családjáról és tanításairól szóló, illetve Luther korát elemző könyvek sorozatát találtam. És elámultam: igen, tehát vannak olyan szerzők, akik komolyan rákészültek erre az ünnepre.

FOTÓ: BOTTA DÉNES

Engem igazából pont ez a szellemisége érdekelt a közelgő nagy ünnepünknek. Miután szép sorban átlapoztam ezeket a könyveket, megállapítottam, itt van a kincs elrejtve: azaz mindenki kiszemezgetheti magának a reformációi emlékünnepről azt a részét, amely után szívesen kutatgatna. Mert történelmi tárgyú (Luther élete, Luther családja, Luther kora), lelkigondozói megközelítésű (Luther mint lelkigondozó) és egészen aktuális témájú könyveket (Mit mondana ma Luther?), vala-

mint ismeretterjesztő köteteket is (például a Luther-rózsáról) kézbe lehet venni, és sok más fontos témában is született kiadvány (például Luther nyelvújítása a német nyelvben).

Az ünnep fő gondolatai tehát hozzáférhetők, kézbe vehetők, és én ezt nagyszerűnek tartom. Mert a könyvekről bőven lehet beszélgetni, a tartalmukat lehet aktualizálni, vagy épp vitázni lehet velük és újabb válaszokat keresni, újabb ismereteket szerezni. Feltételezem, ezért is íródtak meg ezek a könyvek. Összességében örömmel mentem ki a boltból, mert találok azzal az egyszerű gondolattal, hogy milyen fontos, vagyis mennyire kihagyhatatlan a reformáció méltó és alapos megünneplése. Ennek súlya van.

Míndezek után az ünnep „asztalra való terítésére” már másként nézek. Az egyház születésnapjának a külsőségei – a Luther-szatyor, a Luther-sör, a Luther-mézeskalácsszaggató, a Luther-ceruzák, -tollak és -hűtőmágnesek sokasága – mind a fő gondolatokat viszik be a dolgozóasztalunkra, a konyhánkba, a nappalinkba, sőt még a hálószobánkba is. Hogyan is?

Az egyik kedvenc vásárfiám a Luthert ábrázoló zenélő dobozka, amely az „Erős vár a mi Istenünk” dallamát játssza. Gyermekeim elalvás előtt kérik, hogy húzzam fel nekik, és örömmel hallgatják ezt a szép dallamot. A másik kedvencem a Lutherol nevű termék: olyan, mint egy gyógyszeresdoboz, de ha kinyitjuk, a kapszulák helyén Luther-idézeteket találunk. Hogy a gyógyszereket hihetetlen mértékben fogyasztó társadalom értse meg végre: amennyire szükséges az a gyógyszer, amely nélkül sajnos sok esetben már nem tudunk élni, olyannyira fontos számunkra Luther tanítása. A Luther-tészta, a Luther-idézetes csoki már csak hab a születésnapjortán...

Azt hiszem, én az a „Luther-turista” vagyok, aki el is gondolkodott a reformáció mai jelentőségén, de „venni” is tudta a vicces, hétköznapi megközelítéseket. Valahogy úgy, mint egy születésnapot, amely valahol nagyon komoly, de valahol a legvidámabb ünnepünk is, annak mindenféle kiegészítőjével. Csak hogy megértsük: ennek az ünnepnek, Luther tanításának a mi életünkben is súlya van. Nem baj, ha erre épp rád kacsintó Luther-kép emlékeztet...

• BALOG ESZTER (Maglód)

Oratio œcumenica

[Lelkész:] Mindenható Isten! Áldunk, hogy közbenjárónkká tetted egyszülött Fiadat: a valóságos embert, aki együtt érez velünk; a valóságos Istent, aki ismeri atyai szándékaidat. Add, hogy nevében imádkozva elnyerjük mindazt, ami üdvösséges!

[Lektor:] Úr Jézus Krisztus! A tied minden hatalom mennyen és földön: tekints gyengeségeivel küzdő egyházadra, és ruházd fel erőddel! Teljesítsd ígéretedet, és küldd el Szentlelkedet, hogy hű tanúid lehessünk szavunkkal és életünkkel! Kérünk téged...

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg minket!

[Lektor:] Úr Jézus Krisztus! Te a mennybe mentél, hogy jelen lehess mindenütt, ahol ketten vagy hárman a te nevedben gyűlnek össze. Éreztesd velünk is jelenlédet élető erejét, és tölts be szeretetteddel, hogy úgy tudjuk szeretni egymást, ahogyan te szeretsz minket! Kérünk téged...

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg...

[Lektor:] Úr Jézus Krisztus! Add Lelked vigasztalását és erejét mindazoknak, akik betegség terhével, az egyedüllét reménytelenségével, a halál félelmével küzdenek! Győzd meg szívüket, hogy te senkit sem hagysz magára, és a te szeretetedtől sem ezen a világon, sem az eljövendőben semmi el nem választhatja őket! Kérünk téged...

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg...

[Lektor:] Úr Jézus Krisztus! Tégy minket békességed követévé! Add, hogy hozzád hasonlóan szeressük rosszakaróinkat és gyűlölőinket is, és soha ne szűnjünk meg imádkozni értük, hogy velünk együtt ők is elnyerjék a bűnbocsánatot és az örök életet! Kérünk téged...

[Gyülekezet:] Urunk, hallgass meg...

[Lelkész:] Mennyei Atyánk! Téríts minket mindennap a te utadra, és állj mellénk, ha ingadozunk, vagy ha kísértés gyötör! Végső órákon pedig segíts mennyei országodba az Úr Jézus Krisztus által, aki veled és a Szentlélekkel Isten, él és uralkodik mindörökkön örökké.

[Gyülekezet:] Ámen.

500 nap imádság reformációért

Novemberi körlevél

Bűnvallás nélkül. A bűnvallás feltétele a kicsiség elismerése, az Isten nagysága előtti hódolat. A bűnvallás az emberi lét törvényszerűségeiből következően kétféle lehet: egyéni és közösségi. Aktiválása életet, altatása halált jelent. Minden, Isten által megáldott, szép eredményeket hozó megújulást, újjáépítést, újrakezdést bűnvallás előzött meg. Szükség van bűnvallásra (amely a bűnismeret és a bűnbánat következménye), hogy a vele születő ikertestvérét, a bocsánatkérést megbocsátás követhesse. Szükség van a megbocsátásra, amely a szabadságot hozza el, azt a szabadságot, amely az alkotás, az építés, a megelégedettség, a helyre kerülés egyedüli lehetőségét hordozza magában.

A Bibliában számtalan példa van mind az egyéni, mind a közösségi bűnvallásra. De nemcsak a Bibliában, hanem azon egyének és közösségek sokasága életében is, akik/amelyek bűnvallással álltak meg Isten előtt a történelem, a földgömb bármely pontján. Remélhetőleg e sorok olvasóinak is hasonló személyes tapasztalatai vannak...

Képtelenség bűnvallás nélkül megúszni a keresztyén életet – hisz mindannyian bűnösök vagyunk, így az általunk alkotott közösségek is azok. Községi bűnvallásra néhány példa: Jósias király törvénykönyvmegtalálása, ruhájának megszaggatása, a nép bevonása a vallási-társadalmi reformba. Ezsdrás pap, illetve Nehémiás királyi helytartó vezérletével Jeruzsálem falának felújítása, a templom újjáépítése. Ezen hatalmas tettek szerves egységben voltak mélyen megélt bűnvallásokkal. Az egyház indulása, háromezer ember bűnbánatával, megkeresztelkedésével. De gondolhatunk a legaktuálisabbra, a reformációra is mint az eltévelyedésből, bűneiből megtérni nem akaró egyháznak a megtisztítási kísérletére.

Egyéni bűnvallásra néhány példa: Jób bűnbánati imája az Isten előtti teljes megsemmisülés utáni helyreállítás; Péter emberhalásszá tétele, miután bűnösnek vallja magát; Pál damaszkuszi megtérése – így tud-

ja majdan magát nyilvánosan is a bűnösök közt elsőnek és lelki gnómnak vallani. Luther önsanyargató büntudata és a kegyelem

bűnvallásra. Valljuk meg mulasztásainkat (a jó cselekvésének hiányát); megfutamosításainkat (korszellemnek engedésünket, Isten szavának inkább teológiai, mint életet formáló oldalához kötődő hangsúlyeltolódást – „jobban tudom Istennél!”); önző, magunkat előtérbe helyezésünket (kényelem, anyagi bővölködés, karrier); inkább a divatos módszerekbe, mint a feltámadt Jézusba vetett hitünket; ítélezésünket, intrikáinkat, széthúzásunkat stb. Kisebbségi gyűteményként lásd Pálnak a galatákhoz írott levelében az 5. rész 19–21. versét – „...és ezekhez hasonlók”.

KÉPÜNK ILLUSZTRÁCIÓ

felszabadító erejének megtapasztalása után a vallási és a társadalmi lét széles spektrumán végigsöprő megújulás. És mindenképp a Mesterünktől (aki a bünt annyira komolyan vette, hogy az életét adta a bűnben leledzőkért) tanult imádság legrészletesebben körbejárt vonatkozó része...

Ha egyéni életünk megújulására vágyunk, ha gyülekezetünk, evangélikus egyházunk megéledése után sóvárgunk, ezt bűnvallásnak kell megelőznie. Nem látszatra, nem mechanikus, felszínes mantrázásra van szükség, hanem mélyen átélt, könnyek közötti vagy „csak” belső zokogásos

Imádkozunk: az országos cigánymiszziós imanapért, a cigányság ébredéséért; az evangélikus gyülekezetek nyitottságáért a cigányság felé; keresztyén médiáért, hogy minél többekhez eljuthasson a kereszt beszéde; keresztyén orvosokért, hogy hittel végezhesék hivatásukat; gyászolókért, hogy Isten minden értelmet meghaladó békességét kaphassák; a zsinatért, kerületi közgyűlésekért, hogy felülről való bölcsességből fakadó döntések születhessenek; a Pesti Evangélikus Egyházmegye gyülekezeteiért, egyházunk megújulásáért.

● BAKAY PÉTER cigánymiszsiói referens

Szentháromság ünnepe után 23. (biblia-) vasárnap – ApCsel 8,26–40

A válasz: Jézus

Régi kérdés. Néhai lelkészem egykori igehirdetésére emlékezem. Vívódó, tömör szavai megragadtak. Képletesen elutaztatta előttünk az etióp főembert. Egyéb kérdésein túl mély seb volt életében az eunuchság, lelkészem úgy mondta, hiszen a királynő közelében az volt az előírás. Válaszra méltatja-e őt Isten emiatt? Legalább egy mondatra vágyott, amely fogódzó lehet számára. Azért ment Jeruzsálembe. Abban a reményben kutatta a drágán vett bibliatekerceszt hazafelé.

Láttuk Fülöpöt, amint hívatlan vendégként felszáll a kocsjára, és elmondja neki azt az egy mondatot. Visszagondoltunk, hány Fülöp szállt fel életünk kocsjára. Ma is odakéredzkedik egy-egy olvasnivaló, egy-egy igehirdető... Tudtak-e, tudnak-e valamit mondani? A legfontosabb mondatot, amelyre az utazó is vágyott? Vagy csak egy több ezer éves régészeti leletet tartanak elénk?

Ma sokszor udvariasan letesséklik a kereszténységet a kocsirol, mert nincs mondanivalója, és nem nyújt fogódzót az életben. Pedig az élet olyan, akár egy utazás. Gyorsításkor, fékezéskor, kanyarokban, emelkedőn vagy lejtmenetben az imbolygó járműben, fogódzó után kap még az ülve utazó is. Hiányzik életünkől a biztonság. Nem jelent választ a bizonyágtétel sem. Sok igehirdetőt úgy nyug-

baduljunk fel az ösztönszerű cselekvésre azzal a boldog bizalommal, amely így önhető szavakba: „*Mi akadályá annak, hogy megkeresztelkedjem?*”

Fülöp nem egy kérdőívet vagy egy tesztet töltetett ki az utassal, hogy elégedett-e a városban látottakkal és az ott hallottakkal. Nem arra volt kíváncsi, hogy esetleg hol hibázott, mit mulasztott el Jeruzsálemben vagy az életében, hanem egészen egyszerűen „*hirdette neki Jézust*”. Ami addig érthetetlen és megfeythetetlenül bonyolult volt a vélhetően kiváló matematikusnak – a királynő egész kincstára fölé volt rendelve! –, rögtön világos lett a számára. Választ kapott kínzó kérdéseire.

A mondanivalót ma sem érdemes bonyolítani. Ami elég volt minden bibliavető nemzedéknek, kezdve az etióp kincstárnokkal, Lutheren és a reformátorokon át Teréz anyáig, elegendő nekünk is. Ez a mondanivaló: Jézus. Szóval és tettel hirdetni Jézust az embereknek.

Megbízható mondanivaló. Ne gondoljuk, hogy posztmodern, sőt poszt-posztmodern világunkban túl vagyunk minden, és valami újat vagy mást kell kitalálni hittanórán, a katedrán vagy a szószéken. Éppen arra érett meg az idő, hogy újra felfedezzük értékeinket. Tele vannak kereséssel az emberek – állapította meg lelkészem is –, nem igaz, hogy csak testiek és materialisták. Minden visszafejlődés, vallástalanság, az új népvándorlással szembeni tehetetlenség ellenére Európa nincs túl mindenben. Száz éve írta Ady: „Mert a világ megszenvedett, megérett / S jussára méltó: a világra.” (Az *izgága Jézusok*) Szerette volna néhány gúzsba kötött rabja az időnek úgy beállítani, hogy a Biblia és Jézus csak egy hosszabb fejezet a történelemben. Lapozhatunk tovább, a kereszténység ideje lejárt.

Halott volt már Jézus, a keresztje sem látszott, amikor az etióp főember Jeruzsálembe járt. Ám nem volt túl rajta ő sem. Volt pénze, talán boldog volt felelős állásában, talán sebei és kérdései miatt gyógyíthatatlanul boldogtalan. Az Írás fölé hajolva biztosan tudta: nem segít rajta a vagyon, sem a jó állás, de a hatalom közelsége sem. Meglehet, a visszaúton a méltóságát kereste. Úgy érezhette, megszenvedett, és méltó a jussára. Valóban méltó volt. Jézusra.

Egy közismert falfirka szerint: „Jézus a válasz! De mi a kérdés?” Kérdés van millió. Felsorolhatatlanul sok. Csak válasz nincs. Bibliavasárnapon ne rejtjük véka alá, hogy sorsunk és életünk egető kérdéseire van válasz. Rövid, egyszerű, ismételhető, megtanulható: Jézus.

● DR. BÁCSKAI KÁROLY

Imádkozzunk! *Míg élek, el nem feledem, / Jézusom, hű szerelmed, / Átadom szívem, életem. / Szent hittel átölellek. / Te bajban vigasz vagy nekem / És harcban bátorságom. / Szomjamat olto, hűs forrás, / Árvaságban leghívebb társ, / Utam bármerre járom. (EÉ 370,3)*

AZ ETIÓP EUNUCH KERESZTÉLESE LAMBERT SUTSTRIS FESTMÉNYE

tat meg a velős lukácsi mondat: „*hirdette neki Jézust*”, hogy maguk sem hisznek igazán a prédikáció erejében. Lelkészem félt, hogy az igehallgatók lemorzsolódnak a tartalmatlan beszédek miatt.

Jogos félelem. A félelem ma is jogosnak tűnik. Nem feltétlenül külső veszély, más vallások térhódítása vagy a kulturális feloldódás miatt. Lelkészem hitelesen félt, azért ragadhattak meg a szavai bennem. Mit hiányolt az egyház életéből? Talán azt, hogy az élet lejtőire és emelkedőire mutatva, egyre precízebb műszereinkkel ne a szöveget mérjük, inkább Krisztust hirdessük. Az ő sebesült kezére és átszúrt oldalára mutatva számoljuk a szöveget. Ne utólag elemezzük a velünk történt eseményeket, hanem sza-

Reformáció ünnepe. Egy év választ el a reformáció kezdetének ötszáz éves jubileumától. Egyre több program és előadás eleveníti fel a fél évezredes eseményeket, viták és gondolatmenetek fonalát kibogozva, hogy tisztábban láthassuk, mi is történt Luther Márton és társai korában ott, Wittenbergben és azt követően egész Európában.

Előkerülnek újra fontos témák, szavak, kifejezések, melyek meghatározták az akkoriak beszédét, gondolkodásmódját. Megpróbáljuk megérteni érzelmeiket, kapcsolatrendszereiket, néhol heveségüket és jelenlétük tenni őket a mai ember számára. És éppen itt van a legnehezebb feladat. Még csak-csak sikerül közelebb hoznunk az ötszáz évvel ezelőtti múltat, de tud-e mondani a mai ember számára is bármit Luther? Azt gondolom, igen, ha megértjük: ő is csak megérteni akarta a minden korban bennünket megszólító Isten szavát.

JÉZUS ÉS LUTHER ALAKJA A TÖRVÉNYTÁBLÁKKAL (KANNAI, JOHANN WEIDNER, 1685 – MAGYAR NEMZETI MÚZEUM)

Megigazulás. Az egyik legfontosabb szó Luther teológiájában. Amit meg akart érteni: hol talál kegyelmes Istenre? Azaz: hol talál megigazulást, megbékélést szívének. Ott, ahol a megigazulás evangéliuma megszólal: Krisztusban. És ez az, amit sokan félremagyaráztak, kihasználta az ő korában. Mert nem Krisztusban, hanem az egyház törvényében, rendtartásában, elvárásaiban tornyosult az akkori ember elé az üdvösség nem kis feladata. Tartsd meg, teljesítsd, és üdvözlés. Olykor igen vulgáris „elvárásrendszerekhez” kötötték az üdvözlés folyamatát: fizess, és üdvözlés. Luther felháborodása, „reformációja” éppen ezt az elvárásrendszert rombolja le, és érteti meg az akkoriakkal: ez nem Istentől van, ez nem Isten elvárása. Isten nem ilyen Isten.

Ki ítél el? A ma embere számára azonban a legtöbbször elő sem jön a bennünket elítélni akaró Isten. Szekularizált világunkban nem kell megküzdenuünk az ítélet borzalmával, nem kell feloldanunk rettegéseinket a pokol tüzét magunk elé képzelve, mert ezek a képek, fogalmak igazából már hidegen hagynak. És mégis. Az ember ide-oda szaladgál, hogy feloldja magában azt a sokszor

Reformáció ünnepe – Róm 10,3–11

Isten igazsága – szívvel és szájjal

megfogalmazhatatlan kint, mely nem hagyja nyugodni: mi végre is az élet, mit kell teljesítenem, hogy ember legyek, a szó teljességében. Nemcsak önmaga, de a világ is hajtja, sulykolja belé: ezt és ezt tedd, ilyen és olyan légy – na, akkor ember leszel. Ma nem Isten, hanem önmagunk és a bennünket körülvevő világ ítél el – sokszor könnyörtelenül.

Hol az igazság? Mi az igazság? De vajon hol találjuk meg az igazságot, amely egyértelművé teszi végső kérdéseinkre a választ? A zsidóság Mózes törvényeiben kereste, és a maguk tetteiben. Tisztaságkeresésük végletekig feszítése egy soha el nem érhető Istent vizionált sokak elé. Pál apostol, aki maga is részes volt e tisztaság végletes hajszolásában, pontosan Krisztusban találta meg a megigazulás, az igazságkeresés feloldását: ő az igazság, ő Isten kegyelmének forrása, aki jelen van, közel van. Nem kell sem az égből, sem a pokolban keresnünk az üdvösség zálogát, hiszen itt van, mellettünk.

Nem kézzel és tettel – szívvel és szájjal. De mit kíván Krisztus tőlem? Mit vár el tőlem? Mit kell tennem? Mit kell őhozzá vinnem? A válasz egyszerű: semmit. Ő hozza hozzám áldozatát, szeretetét, ő hozza az „elfogadás ajándékát”, az „értékes ember vagyok” érzés békességét. Egyszerűen csak ezt kéri: fogadjam el ezt az ajándékot. Szívvel, bizodalmas hittel, ráhagyatkozó életigenléssel tudjam: értem támadt fel a halálból, értem tette értelmessé, élővé minden percemet ebben a földi létben. Szívvel és szájjal ráhagyatkozni: ez Isten igazsága. Nem mérícskél, nem megítél, hanem egyszerűen magához ölel.

Reformáció – ma... Ha ma igazán ünnepelni akarjuk a reformáció ünnepét, akkor pontosan Isten igazságát kell közel vinnünk a mai emberhez. Szájjal vallást tenni Krisztusról, ami azt jelenti, hogy oda tudom élni a másik ember elé azt a bizodalmas hitet, amellyel hiszem, hogy őbenne van egyedül élet. Hitelesen, Krisztusban megigazulva, azaz nem rettegve az élettől, hanem örömmel megélve azt, hogy ember vagyok, Isten gyermeke. Sok minden jöhet még a jövőben. Egy dologban azonban biztos vagyok: van üdvösségem Krisztusban.

• ARADI ANDRÁS

Imádkozzunk! *Jézus Krisztus, aki Úr vagy mindenek felett! Te nem megítélni és nem újabb elvárásokat elének állítani jöttél ebbe a világba, hanem megajándékozni: köszönöm neked azt, hogy Isten igazsága benned az enyém is lehet. Köszönöm azok hitét, akik erre a kincsre rávilágítottak vallástételiükkel. Köszönöm, hogy benned soha nem szégyenülünk meg, mert egészen bizonyosak lehetünk megmentő akaratodban és szeretetedben. Újíts meg bennünket naponként megszentelő Lelkeddal. Ámen.*

Sárvár, a magyarországi

Sopron és Debrecen mellett Sárvár lesz az egyik kiemelt vidéki helyszíne a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulóján rendezendő emlékünnepeknek. Már az idén sikeresen befejeződött az evangélikus templom belső terének felújítása. Kormányzati támogatással – többek között – restaurálták az oltár falát, valamint az orgonát. Új járólapot kapott a templom, és új padokban hallgathatják Isten igéjét a sárvári hívek. A városi önkormányzatnak köszönhetően pedig új köntöst kap a templom előtti tér is. A tervek szerint itt helyezik el a humanista tudós, a neves bibliafordító, Sylvester János szobrát is, aki ezenfelül a magyar nyelv első tudományos rendszerezője is volt.

A 16. századi Sárvár elsősorban Nádasdy Tamás nádornak, Sylvester János bibliafordítónak és az 1537-ben felállított nyomdának köszönheti, hogy a nyugat-dunántúli reformáció bölcsője lehetett. Sylvester 1534-ben érkezett Sárvárra, és 1541-ig dolgozott Nádasdy udvarában. Mint kiderült, ez a hét év volt a legtermékenyebb időszak életében, főleg ezekkel az évekkel, illetve itt megjelent munkáival írta be nevét a magyar művelődéstörténetbe.

Nyelvtan és Újtestamentum

A sárvári vár és a hozzá tartozó birtokok a 15. században még a Kanizsaiak tulajdonában voltak. Miután a köznemesi származású Nádasdy Tamás feleségül vette Kanizsai Orsolyát, hatalmas vagyonhoz jutott. Korának nagy műveltségű politikusa, aki a hivatalnokiranglétrán is egyre magasabbra került: 1534-ben vasi főispán, 1537-ben Horvátország és Szlovénia bánja, 1540-ben országbíró, 1542-ben országos főkapitány lett.

A protestantizmussal szimpatizáló Nádasdy sárvári udvarában híres tudósok, orvosok, prédikátorok éltek, fordultak meg. Többek közt Szegedi Kőrös Gáspár, Tinódi Sebestyén, Dévai Bíró Mátyás, ifj. Melius Péter, Sylvester János. Nádasdy idején Sárvár a 16. századi magyar tudomány és művészet központja és egyben a magyarság megmaradásáért tett erőfeszítések színhelye is.

Nádasdy Tamás hívására érkezett Sárvárra Sylvester János. A latin, a görög és a héber nyelvet jól ismerő tudóst iskolamesterré nevezte ki a gazdag főúr. Kettőjük közös akaratának köszönhető az 1537-ben létesített nyomda. Ennek irányítása is Sylves-

ter kezébe került. A könyvnyomtatással közel két évtizeddel korábban ismerkedett meg Krakkóban. 1539-ben jelent meg a tudós humanista latin–magyar nyelvtana, amely a magyar nyelv első tudományos rendszerezése, majd 1541-ben Újtestamentum-fordítása. Nem lehet elégszer hangsúlyozni, hogy ez volt az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű könyv. Egyébként az első magyarországi nyomdák többségében a töröktől megszállt területeken kezdtek dolgozni. Mára az is egyre inkább

közismertté válik, hogy a humanizmusnak, illetve ennek szellemi örökösének, a reformációnak köszönhető a magyarországi nyomdászat elindulása és fejlődése.

Lutheránus püspöki székhely

Sylvester 1542-ben elhagyta Sárvárt, Bécsbe ment, az egyetem héber tanszékének professzora lett. Sárvár hosszabb ideig nyomda nélkül maradt. Mintegy hatvan évvel később követte őt Manlius János vándornomdász, aki 1602-ben itt nyomtatta ki Magyar István *Az országokban való sok romlásoknak okairól* című, a katolikusok ellen írt historizáló művét. Ezenkívül ugyancsak Magyar *Kézbeli könyvecskéjét*, valamint egy wittenbergi tanár magyarra fordított művét. Jóllehet Manlius János nem beszélt magyarul, érdemei elévülhe-

tetlenek, mind a protestantizmus, mind a magyarság ügyét tekintve.

Dévai Bíró Mátyás, a nagy formátumú reformátor, a „magyar Luther” is megfordult Nádasdy udvarában. 1535-ben érkezett Sárvárra. (Megjegyezzük, ő maga sohasem használta a Bíró nevet.) Ő is tanított a Nádasdy alapította iskolában. Valószínűleg ekkor írta a *Disputatio* című röpiratát. Jóllehet a következő év őszén Nürnbergbe utazott, a Nádasdyval való levelezést később sem hanyagolta el.

reformáció egyik bölcsője

Több olyan diákról is tudunk, akik a sárvári iskola tanulói voltak, illetve olyanokról is, akiket Nádasdy segített külföldi tanulmányokhoz. Az egyháztörténeti írásokból pedig több-kevesebb pontossággal össze lehet állítani a 16. századi lelkészek és tanítók névsorát. (Az érdem elsősorban ezen a téren is Payr Sándoré, aki nem mellesleg 1886 szeptemberétől 1887 márciusáig segédlelkész volt Sárváron.) A nevek közül most csak egyet említsünk, Szegedi Mátét, aki 1555-ben már a sárvári udvar lelkésze s a kis Nádasdy Ferenc nevelője volt. 1576-ban püspöki székhely lett Sárvár, miután Szegedi Mátét a dunántúli evangélikusok megválasztották első püspöküknek.

A 16. század bonyolult társadalmi viszonyai az egyházi szokások területén is tetten érhetők. Nádasdy udvarából római katolikus papok nevét is ismerjük. Nádasdy Tamásék még 1547 húsvétján is szentelt borjúhúst és szentelt parajt ettek. Perneszi Györgytől, a nádor tisztartójától tudjuk, hogy 1551 úrnapiján a proceszsiót már az új rend szerint vezették a sári templomba, Nádasdyné pedig már 1554-ben két szín alatt vette az úrvacsorát. Ettől az időponttól mindig volt evangélikus lelkész az udvarban.

A kitiltástól az új templomig

1643-ban az akkori földesúr, III. Nádasdy Ferenc – a később lefejezett országbíró – áttért a katolikus hitre háza népével együtt. A protestáns lelkészekre és tanítókra nagy megpróbáltatás várt, a hitük mellett megmaradók közül sokat gályarabságra ítélték. Megjegyezzük, hogy egy ideig a sárvári vár börtönében is sánylódott nyolc evangélikus és hét református lelkész. A vár belső udvarán emléktábla őrzi nevüket, emlékeztetve a zord időkre.

Egyházaink történetében száz évig, 1681-től 1781-ig tartott az úgynevezett artikuláris időszak. Mai szemmel elképesztő áldozatot kellett hozniuk elődeinknek, hogy egyáltalán megtarthassák hitüket. Fárastó utakat kellett vállalniuk, ha istentiszteletet akartak látogatni. Sár-

váron még tetézte a nehézségeket, hogy a városi tanács az 1700-as évek elején meg is tiltotta az evangélikusok letelepedését a városban. Az akkor még különálló falvakban, a Vármelléken, Sáríban, Tizenháromvárosban viszont megtúrták őket. (Ezek a települések már több mint száz éve Sárvárhoz tartoznak.) A görög és zsidó kereskedők mellett ekkor került Sárvár közelébe egy tekintélyes létszámú német evangélikus iparos réteg is. A 18. század végén ők alkották az újjáéledő gyülekezet mintegy negyven százalékát.

Az 1781-es türelmi rendelet új lehetőségeket teremtett mindenütt, így Sárvárot is. Először egy fatemplomot építettek, ez azonban 1829-ben több épülettel egyetemben a tűz martalékává vált. A tűzvész következtében elhagyta a települést a gyülekezet lelkésze és tanítója is, mert a hívek fizetésképtelenné váltak.

A helyiek – külön is említendő Kluge Károly képfestő neve – nagy gyűjtésbe kezdtek. Az új templom építését – mások mellett – támogatták a soproni és a győri hívek is. Az építőmester Geschrey Sámuel volt. (Családja 1830-ban költözött Tarcsháza felé, ma Ausztria – az 1902 óta Sárvárhoz tartozó Vármellékre. Geschrey Sámuel munkája a nemeskoltai evangélikus templom is, továbbá ő alakította át a

NÁDASDY TAMÁS - MONOSTORI JÓZSEF LITOGRAFÁJA (1835)

kemenesmagasi templomot is.) Az ünnepélyes templomszentelésre 1836. július 17-én került sor. Ekkor iktatták be a gyülekezet első lelkészét, Ráhner Mátét is.

Emberek millióinak hitéletére vannak hatással ma is az ötszáz éve történtek. Remélhetőleg elődeink áldozatvállalása sem múlik el nyomtalanul! Hallgassuk minél gyakrabban Isten igéjét!

● V. MOLNÁR ZOLTÁN

FOTÓ: HEINRICH ESZTER

A Sylvester-féle nyomdagép rekonstrukciója a sárvári múzeum kiállításán

Felügyelők országos konferenciája

„Kell-e változtatnunk?” – olvashatjuk a felügyelők november 4–6. között Révfülöpon rendezendő országos konferenciájának címében. A kicsit általánosnak tűnő cím mögött felsejlik az „ecclesia semper reformanda est” – az egyháznak mindig meg kell újulnia – reformátori gondolata, ugyanakkor így próbáltuk meg összefoglalni mindazt, ami egyházi és világi közéletünkben okkal foglalkoztat bennünket.

Két fő előadónk a reformáció és a nyilvánosság, valamint a reformáció és a gazdaság témakörében fog beszélni, ám esetükben sem pusztán elméleti előadásról lesz szó. Legutóbbi találkozásunk óta a menekültügy kérdése igen változatos tálalásban került a nyilvánosság elé. A közvélemény alakításának szándéka újabb és újabb eszközök, csatornák, érvek

bevetését követeli meg. Mindamellet azt is tudjuk, hogy a modern kor hajnalán épp a reformáció volt képes megszólítani az embereket a legkorszerűbb módszerekkel, a nyomtatással és a képek sokszorosításának lehetőségével. Hogy állunk ma ezzel? Kiket és hogyan érhetünk el? Különösen annak ismeretében izgalmas a felvetés, hogy „1%-os” kampányunk nyomán az idén látványosan – a testvéregyházakhoz képest sokkal

inkább – megnőtt az adójuk egy százaléka-ról javunkra rendelkezők száma.

Manchin Róbert szociológusnak, számos nagy kutatás vezetőjének, több hazai és külföldi egyetem tanárának, a Gallup közvélemény-kutató intézet korábbi európai vezetőjének (s nem melleleg az Óbudai kamarazenekar bögösének) színes egyénisége, óriási tapasztalatkincse segíthet nekünk megérteni, hogyan kerülhetünk közelebb az emberek füléhez, szeméhez – s persze eszéhez és szívéhez is. Megtudhatjuk azt is, hogy mire kell figyelniünk, ha magunkon vesszük észre az indokolatlan befolyásoltág jeleit.

Szabó B. András, az örvendetesen gyarapodó pestújhelyi gyülekezet lelkesze nemrég védte meg doktori disszertációját a teológia és a pénz viszonya témakörében. Gazdasági dominanciájú világunkban, ahol sok szó esik rossz bankhitelek-ről, korrupcióról, fontosnak gondolom, hogy a kérdés történeti, elméleti dimenzióit is megismerjük. Ugyanakkor az előadás voltaképp bevezetője annak a beszélgetésnek, amelynek a célja egyházunk és gyülekezeteink hosszú távú anyagi biztonságának leginkább önerőre támaszkodó megteremtése. Annak a kérdésnek a megvitatása, hogy mire is lenne ehhez szükség, s egyáltalán: reális-e a felvetés? És persze mindennek fényében az állandó kérdés: vajon nem lehetne-e jobb szervezeti keretek között végeznünk az egyházi szolgálatot?

Mint mindig, ezúttal is három püspökünk igehirdetési adnak teológiai szövegek környezetet a megbeszélendő témákhoz.

Kérem, hogy gyertek el minél többen november első hétfőjén Révfülöpre, és hívjatok másokat is.

Testvéri köszöntéssel:

PRÓHLE GERGELY
országos felügyelő

A konferencia helyszíne az Ordass Lajos Evangélikus Oktatási Központ. Kezdetű pénteken 18 órakor, befejezés vasárnap 13 órakor. Jelentkezni lehet közvetlenül a központ e-mail-címén: revfulop@lutheran.hu.

Kövessen bennünket a Facebookon is: facebook.com/evangelikus
Magyarországi Evangélikus Egyház – Életköznelben vagyunk

Elevenen lüktet a somogyi szórvány szíve

A százéves kaposvári gyülekezetben jártunk

A Kaposvári Evangélikus Egyházközséggel egy ország „találkozhatott” virágvasárnapon a tévés istentiszteleten keresztül. Ellátogattunk, hogy közelebbről is megismerhessük egy fiatal lelkész házaspár és a megyeszékhely evangélikusainak mindennapjait. Épülő gyülekezeteket bemutató sorozatunk újabb riportját olvashatják.

Kaposvár belvárosában, lakóházak gyűrűjében, egy kis zöld „szigeten” áll az evangélikus templom. A csütörtök délelőtti bibliaóra megérkezve csupa kedves arcot látunk. A gyülekezeti teremben telt ház van, Pongrácz Máté lelkész körül tizennégy bájos asszony és egy férfi ül az asztalnál. Mint később kiderül, ez Balázs bácsi első bibliaórai alkalmát, mert a gyülekezeti tagok szeretetteljes hívogatása végül célba ért.

Kaposvár befogadó, színes, egymásra figyelő közösség, ezt mutatja a fenti példa is, de az is, hogy nemcsak az idősek, hanem a fiatalok vagy a fiatal felnőttek is megtalálják itt a helyüket. Pongrácz Máté és felesége, Pongráczné Győri Boglárka elárulta, hogy idén öt felnőtt konfirmandusuk volt, és nem ritka az sem, hogy a családi istentiszteletek, gyermekkeresztelek után a szülők már felnőttként szeretnék az egyház tagjaivá válni.

Kapu lenni az egyház felé

Mindebben azonban – nem titok – sok munka van, hiszen Kaposvár híres volt a lelkészeiről, akik időről időre megtartották a közösséget. Ám minden kornak megvannak a maga kihívásai, így a fiatal lelkész házaspár is sokat dolgozik azon, hogy a gyülekezet a 21. században is épüljön. Sokszínű programok, családi alkalmak várják az evangélikusokat heti, havi, évi rendszerességgel. Van itt ugyanis jótékonyági farsangi bál, melyhez a Csiky Gergely Színház adja a kellékeket, de volt már az evangélikusok nap keretében tartott sütiverseny is, melyen idősek és fiatalok egyaránt lelkesedéssel indultak, és a receptcsereknél se vége, se hossza nem volt.

A programokat folyamatosan hirdetik a gyülekezeti tagok között, ennek eszköze pedig lehet akár egy jó előre kinyomtatott bibliaórai menetrend szórólapja, akár egy Facebook-esemény létrehozása.

„A klasszikus gyülekezeti alkalmakat is újra kellett gondolni, hiszen a legtöbben nem teológiai háttérrel érkeznek a templomba” – árulta el Pongrácz Máté. Ezért a csütörtöki bibliaóra sem teológiai előadás, hanem inkább heti egyszeri, közös bibliaolvasás, ahol bárki elmondhatja, ha az aktuális részhez van valami hozzáfűznivalója, de egészen triviális dolgokat is kérdezhet-

nek. A családok megszólítása is izgalmas és kedvelt feladat a fiatal lelkészpár számára, ezért vezették be a családi istentiszteleteket minden hónap harmadik vasárnapján délután három órakor a gyülekezeti teremben. „Ez egy kreatívabb, belevonósabb alkalom” – meséli a huszonnyolc éves lelkész. Folyamatosan feladványokat adnak egy-egy bibliai motívum vagy történet köré. Idén például kincskereséses feladat volt, így aki a legtöbb alkalomra eljött, a legtöbb kincset összegyűjtötte, az a végén – pályázati pénzből nyert összegből – egy általa választott társasjátékot kapott. A családok alkalom aktivitása és kötetlensége sokakat vonz: ötvenen járnak ide. „Nem egy olyan család van, amelyet elhívott egy ismerős, és utána beíratják evangélikus hittanra a gyerekeket az iskolában, mert látják, hogy itt milyen jó hangulat van, és azt szeretnék, ha Mátétól is tanulnának a gyerekeik” – mondja Boglárka.

Felnőttként az egyházban

„A hetvenes években született anyukák, apukák sokszor nem tudják megtanítani a saját gyerekeiknek a *Miatyánkot*, hisz maguk sem ismerik, nem tanulták gyerekkorukban. A családi istentiszteletet ezért lazábbra vettük, hogy hívogatás, kapu legyen az egyház felé” – teszi hozzá a harmincegy éves Pongrácz Máté. „Fura, hogy itt jól lehet érezni magunkat, nem feszengünk, és még kérdéseket is feltehetünk” – szaladt ki egyszer az őszinte rácsodálkozás az egyik anyuka száján egy ilyen alkalmon.

A hit- és erkölcsoktatás óriási előrelépés a lelkész szerint, mivel a korábbi ötven gyerek helyett mára már száztízet érnek el. Van, hogy valaki katolikus, vagy nincs is megkeresztelve, mégis evangélikus hittanra iratja be a gyerekeit – derült ki ottjártunkkor –, bár a heti ötven hittanóra megtartása nem kis feladat, és nagyon komoly szervezést igényel.

A hittanórák mellett a gyermekek keresztelese is fontos kapcsolatépítési lehetőség a felnőttekkel, melynek Kaposváron szerencsére mindig felnőttkeresztelese és konfirmáció a vége. Nemrég keresztelek meg – a gyermekével együtt – egy harmincegy éves anyukát, aki korábban szintén nem kötődött az egyházhoz, de miután a testvére is a gyermekével együtt keresztelekedett meg, és a lelkész házaspárral folytatott foglalkozások nagy hatással voltak rá, a fiatal anyuka is a gyülekezet tagjává szeretett volna válni. De ne gondoljuk, hogy csak az anyukák keresztelekednek: legutóbb két fiú döntött a megkeresztelekedés és a konfirmáció mellett. Egyikük egy családtag hatására, másikuk a barátnője miatt kezdett el a felkészítő alkalmakra járni.

Személyesen megszólítva

Pongrácz Máté pár éve megalapította a férfikört is. Egyelőre persze még kicsi a csapat, de annál lelkesebb. Ez a beszélgetős alkalom is egy-egy bibliai idézet köré épül, majd akár egy jó pohár borral zárul. A *Keresők órája* című programot kéthetenként tartják Kaposváron, akkor huszonöt-har-

minc fő ül össze előre megtervezett témák szerint. Legyen az például a *Meg-menekülés*, amelyen a keresztényüldözésről, a jelenlegi kérdésekről, István vértanúról, Pál apostolról is szó esik.

„Úgy tervezzük, hogy havonta mindig van egy családi alkalom, amelyre el tudnak jönni az érdeklődők” – árulja el a lelkész. Persze vannak az ünnepekhez köthető alkalmak, ilyen a mindig nagy örömmel várt adventi koszorúkészítés vagy a jótékonyasági farsangi bál, amelyen a kaposvári Csiky Gergely Színház jelmeztárának darabjaiban mókázhattak a jelenlévők. „Ezek az alkalmakon mindig az a legfontosabb, hogy a gyülekezeti tagokkal mi szervezzük meg az egészet. Van, aki a díszítésért, van, aki a süteményekért felel, de akad olyan is, aki a tombolát szervezi meg, vagy a pálinkájából tart bemutatót, így válik az egész személyessé és közösségépítővé” – meséli Pongrácz Máté.

A sütiverseny ötlete is ezért született meg. A fiatal lelkész elárulta: „Az evangelizációs hét részeként szerettem volna még valamit, ami feldobja kicsit a közösséget. A süteményt mindenki szereti, minden gyülekezetben vannak lelkes asszonyok,

akik remek édességeket készítenek. Először fánkverseny volt, aztán később másfajta sütemények is versenyeztek. Több díjat is adunk, hiszen van zsűri- és közönségszavazás is. Gondoljunk bele, ha csak tizenöt néni süt, és hozza a rokonát, már vagyunk legalább harmincan.”

Nagy elődök, összetartó közösség

Pongrácz Máténak és feleségének a lelkesedése és munkája példaértékű, de ez szinte kaposvári hagyomány. A fiatal lelkész 2011 nyarán került Kaposvárra. Hatodévesként itt töltötte a gyakorlatát, aztán visszahívta őt a gyülekezet, miután elődjét, Szemerei Jánost a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület püspökévé választották. 2012-es lelkészavátásakor már feleségével szolgált itt, aki jelenleg helyettes lelkész, míg anyukaként ott-hon van.

A kezdetektől Takács Béla volt a lelkész egészen 1945-ig, majd a rendszerváltás előtti időszakban Dubovay Géza szolgált a városban. A helyiek úgy tartják, hogy a ne-

hez időkben ő tartotta össze a gyülekezetet. A rendszerváltást követően Szemerei János 1994-től 2011-ig dolgozott itt. A közösség vérkeringése az ő ideje alatt újraindult, felpezsdült a gyülekezeti élet, majd amikor az esperes mellé jöttek még fiatal segédlelkészek, a legfiatalabbak is becsatlakoztak a Kossuth Lajos utcai közösség életébe.

A gyülekezetbe kilencven-száz fő jár rendszeresen, ha esemény van, akkor persze többen – árulja el Pongráczné Győri Boglárka. „Nyáron sem szomorkodunk, ha kevesebben jönnek, mert tudjuk, hogy ennek oka van, hiszen a legtöbb kaposvári a Balatonon tölti az egész nyarat.”

Kaposvárra a 19. század végén a város robbanásszerű fejlődésének, iparosodásának hatására érkeztek az evangélikusok. Először a környező falvakból jöttek a munkalehetőségek miatt. Színes, befogadó gyülekezet született így a somogyi megyeszékhelyen. „Nekünk most az a dolgunk, hogy hagyományokat próbáljunk teremteni. Mindenkinek örülünk, aki jön, és figyelünk arra, hogy ez a nyitottságunk megmaradjon” – mondja Pongrácz Máté a nagy elődökre utalva.

FOTÓ: A GYÜLEKEZET ARCHÍVUMÁBÓL

A lelkes gyülekezetépítő munka mellett nem marad el a hála és a köszönet sem: 2012-ben megalapították a Kaposvári Evangélikus Gyülekezetért díjat. „Horváth József egykori felügyelő mindig biztos pontja volt a kilencvenes és a kétezres éveknek. Amikor elköltözött, arra gondoltunk, hogy valahogyan meg szeretnénk köszönni a munkáját, ezért alapítottuk meg a díjat, melyet elsőként ő kapott meg. Kétévente szeretnénk továbbra is átadni ezt az elismerést annak az embernek, aki sokat tett a gyülekezetért” – meséli a fiatal kaposvári lelkész. Eddig három díjat adtak át.

Az egyéni segítségek mellett igazi „kemény” magot képez az énekkar is, amelynek a tagjaira már a kezdetekkor lehetett támaszkodni, akiket lehetett hívni. Győri Boglárka úgy fogalmaz: „Zseniálisak, ahogy vannak. Igazi csapatépítők. Mikor

ide kerültünk, nagy segítség voltak nekünk, és azóta is azok.” De itt van a lelkész úr által életre keltett Lélekvar zenekar is, amely – Hricó Ivánnak köszönhetően – minden családi istentisztelet zenei aláfestését adja.

A Somogy-Zalai Evangélikus Egyház-megye nagy szórványterület. Kaposvárhoz hivatalosan negyven falu tartozik. Pongrácz Máté egyetlen gyerek hittanórájáért jár ki például a húsz kilométerre lévő Kadarkútra – de ezt az alkalmat is ki lehet használni az ott élő tizenöt evangélikussal való kapcsolattartásra. Ám nemcsak a lelkész utazik sokat – tudjuk meg –, hanem a gyülekezeti tagok is, hiszen vannak, akik harminc-negyven kilométerről járnak be Kaposvárra.

„A város is nagy területű. Vannak itt olyanok, akik fél nyolckor indulnak, hogy tízre ideérjenek. Meg kell becsülnünk, hogy valaki akár az egész délelőttjét arra áldozza,

hogy eljőjön a templomba. Nem vehetjük félvállról a szolgálatot, mert ha valaki már ennyi munkát áldozott ránk, akkor azt meg kell becsülnünk, és legalább ennyi energiát bele kell tennünk nekünk is. A városon belül és kívül is nagyon komoly távolságok vannak, és csak egy templomunk van, igaz, szerencsére a város közepén. Az azonban jó hír, hogy most sokan költöztek vissza a belvárosba, így többeket tudunk újra megszólítani” – mondja Pongrácz Máté.

Százévesek, mégis fiatalok

„Amikor idekerültünk Kaposvárra négy éve, kitaláltunk egy fejlesztési tervet, amelyet az évfordulóra be szerettünk volna teljesíteni, így újítottuk fel a gyülekezeti házat. Másfél évvel ezelőtt pedig egy programsorozatot is elkezdtünk szervezni. Szórványban vagyunk, és nem nagyon ismerik itt az evangélikusokat, így az egész éven át tartó sorozat fontos programja a városnak, a médiának és a gyülekezetnek is. Azt látjuk, hogy óriási siker, és mindenki számára érdekes.”

Az évfordulóra készült kiállításról a lelkész így mesél: „Összeállt egy kiállítás, a kezdetektől, azaz 1916-tól napjainkig. Az első adományozók, alapító tagok dokumentumaiból, nőegyletes jegyzőkönyvekből, csupa érdekes, eddig mások számára ismeretlen dokumentumból. Emellett megkértük a gyülekezeti tagokat, hogy ők is küldjenek számukra fontos relikviákat. Így látható volt a templomi tárlaton például Sándy Gyulának, a templom építőjének aláírása az építési napló utolsó oldalán, Dubovay Géza Luther-kabátja és szépen megírt konfirmációs emléklapok is a harmincas évekből.”

Az évfordulóra nemcsak programokkal, hanem egy gyülekezeti könyvvel is készült a fiatal lelkészpár. A kötet az elmúlt száz évet foglalja össze, és október végén mutatják be. „Jó visszaolvasni, hogy indultak az elődeink” – mondja Győri Boglárka. A könyv az összes eddigi lelkésztől tartalmaz egy-egy prédikációt. „Igazán izgalmas elolvasni, száz éve hogyan prédikáltak” – teszi hozzá Pongrácz Máté. De a közösség összetartozását, egységét mi sem mutatja jobban, mint hogy a könyvbe minden gyülekezeti tag írhatott egy pár gondolatot, így nemcsak a lelkészek, hanem a hívek hangja is megszólalhat. És ez Kaposváron már élő hagyomány.

● KÉZDI BEÁTA

KISB TAMÁS FELVÉTELEI

Evangélikus arcképcsarnok a világhálón

„A reformáció kezdetének ötszázadik évfordulójához közeledve szeretnénk bemutatni, hogy az evangélikusság nemcsak múlt, hanem jelen és reménység szerint jövő is” – fogalmaznak a *Láthatóan evangélikus* címmel október 31-én induló kezdeményezés szervezői. A Magyarországi Evangélikus Egyház azonos címet viselő stratégiájára is utalva Galambos Ádám és Magyar Márton olyan internetes oldalt indítanak, amelyen gyülekezeti tagok fogalmazzák meg, miért fontos számukra az evangélikusság.

„Ma is sokan vannak – kortól, nemtől, foglalkozástól függetlenül –, akik vállalják evangélikus identitásukat. Őket szeretnénk bemutatni egy-egy rövid valómáson keresztül” – mondják a szervezők. Felismerték – és az induló oldalon meg is jelenítik –, hogy létezik ma is egy összetartó erő, amely képes közösséget formálni a legkisebb gyülekezetektől a legnagyobbakig, a legkülönbözőbb foglalkozású és életkorú emberek között.

Az alapötletet a *Humans of New York*, a *Homeless of Budapest* és a *Budapest katalógus* kezdeményezései adták. Az említett projektek portréfotókon és tömör történeteken keresztül mutatnak be egyes embereket, illetve tárják fel a lakók városhoz való viszonyát. A projektek sikeressége a sokszínűségben és a rövid képes és szöveges üzenetben rejlik. Ezt emelik most át a *Láthatóan evangélikus* ötletgazdái, és valósítják meg az evangélikus egyház keretei között. Így Magyarországon indul el először a nemzetközileg ismert sorozat vallási oldala.

Magyar Márton és Galambos Ádám az egyes gyülekezetek felkeresésén, bemutatásán keresztül kívánja felhívni a figyelmet az evangélikus értékekre, a jelen gyülekezeteire, a látható, felvállalt evangélikusság megélésére. „Elképzelésünk szerint ez az identitás megerősítését is jelentheti” – mondják az önkéntes szolgálatról.

Törekvésük továbbá, hogy rögzítsék a reformáció ötszázadik évében élő evangélikusság jelenét, identitását, gyülekezeti életét, mindennapjait is. A *Láthatóan evangélikus* kezdeményezés a *Facebookon*, a *Twitteren*, az *Instagramon* és blogon is

Láthatóan evangélikus

Solyom György – Szentantalfa. Felmenőim között több lelkész is van. Az evangélikusság számomra kötődést, családi összetartást jelent. Én borász vagyok. Munkámban a valláshoz hozzá tudom kötni a szőlőt, a bort. Az élet körforgását látom bennük, a folyamatos megújulást. Ehhez viszont gondozni kell a szőlőt. Az ember is ilyen: időnként kicsit megtörik, majd ismét magára talál. Ezért van az istentisztelet is, mely olyan, mint a természetnek az eső. Ahogy a szőlész-borász megújítja a növényt, úgy történik ez velünk is... Hogy mit jelent megkapni ezt az esőt vagy lerakni a bűnt? Nyugalmat. Hála Istennek, nem vagyok haragtartó ember. Szeretem a békét. Nyugalom pedig akkor van, ha nem haragszunk. Ez szerintem ilyen egyszerű. Ha mindenki így élne, akkor nagyobb lenne a békesség...

követhető lesz, valamint az *Evangélikus.hu* oldalon külön felületet kap. „A közösségi oldalakat azért tartjuk fontosnak, mert a rövid posztok és az erős, jó minőségű fényképek lehetőséget kínálhatnak arra, hogy a fiatalokat is megszólítsuk, valamint olyan testvéreink figyelmét is felhívjuk a felvállalható hitre, akik keresők, vagy távol vannak az egyháztól” – mondják a szerkesztők.

Az oldalon hetente három portré lesz majd látható és olvasható. „Fontosnak tartottuk, hogy az emlékévet megelőzve indítsuk el kezdeményezésünket, hogy ezzel is segítsük az evangélikusságot az ünnep

megélésében. A magunk oldaláról a legjobb formának az egyes ember bemutatását, a bizonyos értelemben vett »hitvallások« gyűjtését találtuk. Az előkészületek során örömmel ismertük fel, hogy sokan vannak, akik beszélnek a hitükről, vállalják, sőt mintegy egzisztenciális kérdésként élik meg, hogy evangélikusok” – fejt ki a két szerkesztő. Azt tervezik, hogy két év alatt valamennyi evangélikus anya- és leánygyülekezetet felkeresik. „Számunkra a legkisebb gyülekezet ugyanannyira fontos, mint a legnagyobb. Ahol eddig voltunk, mindenhol megélhettük, hogy egy közösség tagjai vagyunk.” •

Marginália

Adorjáni Dezső Zoltán püspök
Romániai Evangélikus-Lutheránus Egyház

Nagyenyeden, Erdély szívében idén szeptember 17-én, egy szép, verőfényes szombati napon felemelő történelmi eseménynek lehettünk tanúi. Sok-sok éves küzdelmes munka után megtörtént végre a felújított Bethlen Gábor Református Kollégium felszentelése. Kelemen Hunor, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség elnöke szerint: „Megvalósult egy álom, új köntösben az erdélyi magyarság Oxfordja.” (*Szabadság* napilap)

Nem is túlzás Erdély Oxfordjának vagy Sorbonne-jának nevezni ezt az iskolát, mert valóban ez volt közel négyszáz éven keresztül a történelmi Erdélyi Fejedelemség – és implicite Magyarország – legfőbb és legmagasabb szintű tanintézete. 1622 májusában a Kolozsváron tartott országgyűlés fogadta el Bethlen Gábor fejedelem kezdeményezésére az Academicum Collegium seu Gymnasium Illustre egyetem, főiskola alapítását. Ezáltal megteremtették az erdélyi magyar értelmiség hazai képzésének lehetőségét.

A szombati ünnepség fénypontja a hálaadó istentisztelet volt, amelyen Kató Béla református püspök hirdette Isten ígését. Az Erdélyi Református Egyházkerület püspöke arra az alapvető kérdésre kereste a magyarázatot, mi a titka annak, hogy más magyar oktatási intézményekkel szemben ez a kollégium máig fennmaradt. Íme a válasz: az iskola azért lehet ilyen hosszú életű, mert – Kató Béla püspök szavait idézem – „a hit szilárd alapjára épült, ez a hit pedig Isten megtartó szeretetéből táplálkozott. Az Isten oltalmában vetett erős és személyes hit a titka annak, hogy az enyedi kollégium ma is él és virágzik. Ez a hit öröklődött nemzedékről nemzedékre, és ez élte a generációkat annyi évszázadon keresztül”.

A nagyenyedi ünnepség után – szokásomhoz híven – nézegettem a felszentelésről szóló sajtójelentéseket. Irigylésre méltó, gazdag visszhangja volt az ünnepnek, hiszen valóban történelmi eseményről volt szó. Tudósított a *Krónika*, a *Szabadság*, az *Erdélyi Napló*, a *Transindex*, a Magyar Távirati Iroda (MTI) és a világháló számos hírforrása. Egy dologra viszont mindenképp szeretném felhívni a figyelmet!

Mint említettem, az ünnepség fő eseménye maga az ökumenikus istentisztelet volt, azon belül is a magával sodró, gondolatébresztő püspöki igehirdetés. Érdeemes volt minden szavára figyelni s elgondolkodni rajtuk. A lényeg azonban alig-alig kapott helyet a beszámolóban. A hit szilárd alapja, Isten megtartó szeretete, a

Krisztusról szóló bizonyoságtétel, a mai embert is megtartó alapbeállítottság kérdése alig-alig pislákkolt a tudósításokban. Az egész Istennel kapcsolatos kérdés félretelődött, és ott szerénykedett a szövegek szélén. Az Istenről szóló beszéd „marginália”, széljegyzet lett! Egyéb volt bőven: politikai diskurzust, lelkesítő gondolatokat, önfényezést, történelemleckét, sok klisé az analomig lehetett olvasni...

Senki ne értsen félre, az ünnepi beszédeknek, a politikai mobilizáló gondolatoknak is megvan a maguk helye. A szomorú az, hogy a fő gondolat, az élő ige, a lényegi tartalom csupán széljegyzet lett, vagy – mint az MTI összefoglalójából – teljesen ki is maradt. Az az érzésem, hogy maga Isten szorul ki szépen az életünk, gondolkodásunk, lelkünk perifériájára! A hit kérdése, az egész keresztyénség alig éri el a modern média, a mai ember ingerküszöbét. A középpont Istenről áthelyeződött valami másra.

Nietzsche a *Vidám tudomány* című művének (1882) 125. aforizmájában írta: „Isten halott! Halott is marad! És mi öltük meg őt!” Márpedig ahol Isten hiányzik, ahol megjelenik a helyének üressége, ott azonnal megjelenik valami, ami betölti az űrt. Bibliai zsargonnal fogalmazva ez a nagy létrontás a bűn. A 20. század nagy tragédiái megmutatták, hogy mi történik, ha az ember önmagát teszi meg istenné: két világháború, holokauszt, gulágok... Minél távolabb kerül az ember Istentől, a lét középpontjától, a lényegtől, minél távolabb kerül Teremtőjétől, annál zavarodottabb, annál betegbb lesz.

A tébolyult pusztítás, kegyetlen próbatételek közepette mégis mi tartott meg minket? Miért tudtunk mindezek ellenére is hosszú időn át megmaradni? Azért tudtunk és tudunk megmaradni, mert megtartott és megtart minket a feltámadott és megdicsőült Krisztus ereje! Azért, mert a világ minden esendő tébolyánál, mindenfajta mély létrontásnál sokkal nagyobb Isten szeretete. Ami az istenhit szilárd alapjára épül, az megmarad.

Szerencsétlen tévedés azt hinni, hogy Isten halott, hogy mi, emberek meg tudjuk őt ölni. Mi csak saját magunkkal tudunk végezni, de annak sajnos mesterei vagyunk. Az emberi lényeg Isten lényegét soha nem éri el. És Isten jelenlétét meg tudjuk tapasztalni mindnyájan, ha megtanulunk látni, érezni, odafigyelni, hinni! Minket az tart meg, aki a kezdet és a vég, az Alfa és az Ómega, akinél Élet van, a megdicsőült Krisztus, hiszen „*öbenne élünk, mozgunk és vagyunk*”. ●

A REMÉNY HANGJAI

Lügö szél - újra bontsd ki azt a tépett zászlót

'56 ÉL

EAST

PINTÉR BÉLA
HANNA PROJEKT

2016. NOVEMBER 3. 19 ÓRA
BUDAPEST KONGRESSZUSI KÖZPONT

IGÉNYELJEN INGYENES BELÉPŐJEGYET: EZAZANAP.HU, TEX.HU

...szól néked az itt magyarul

Sylvester János, az első teljes magyar nyomtatott Újszövetség fordítója

Sylvester János (Szinérválja, 1504? – Bécs?, 1552. május 6. előtt) humanista, bibliafordító, a magyar (nyelvű) nyelvtudomány és irodalomelmélet legkorábbi képviselője, költőként a magyar időmértékes verselés első igényes megszólaltatója.

Középfokú tanulmányait feltehetően a szülőhelyéhez közeli Nagybányán végezte, majd 1526-ban beiratkozott a krakkói egyetemre. Itt kapcsolatba került Hieronymus Viator nyomdájával, s mélyülő humanista képzettségét kamatoztatva nyelvkönyvek szerkesztésében vett részt, s a latin–német–lengyel szöveg mellé magyar megfeleléseket írt. Első önálló műve a *Rosarium* – két latin költemény – ugyancsak Krakkóban jelent meg 1527-ben.

1529-ben Sylvester beiratkozott a wittenbergi egyetemre, ahol Melanchthont is hallgatta. 1534-ben a későbbi országbíró és nádor, Nádasdy Tamás szolgálatába állt, s a főúr sárvári elemi iskolájában tanított. Valószínű, hogy 1535 körül ismét megfordult Wittenbergben.

Ebben az időben kezdhette el az *Újszövetség* magyarra fordítását. A munka kinyomtatására Nádasdy a Sárvár melletti Újszigeten műhelyt létesített, Bécsből származó – bastard betűkészetű – felszereléssel. A szellemi vezető egyértelműen Sylvester volt, s így a nyomdát ma az ő neve után emlegetik (Sylvester-nyomda).

A készülő *Újszövetség*-fordítás mellékterméke lehetett az 1539-ben Sárvárott megjelent *Grammatica Hungarolatina*, amelyben a latin grammatika mellett, részint arra támaszkodva a magyar nyelv alaktanát tekintette át Sylvester. Munkája így részét képezi a nemzeti nyelvek iránt Európa-szerte megnyilvánuló humanista érdeklődésnek, azzal a sajátos értékkel, amelyet már a téma – a különleges magyar nyelv – is biztosít számára.

Az 1541-ben Sárvár-Újszigeten megjelent *Újszövetség*-fordítás az első teljes nyomtatott magyar *Újszövetség*; egyben az első olyan magyar nyelvű könyv, amelyet itthon nyomtattak. Sylvester a munka során Erasmus görög szövegét vette alapul, s tudosi-filológusi teljesítményét a modern kutatás általában jelentősnek, kora színvonalán állónak ítéli.

A vállalkozás nehézségét fokozta, hogy a fordítónak egy következetes helyesírás kidolgozására is gondolnia kellett: Sylvester megoldásai rokonságot mutatnak a huszita Biblia jóval korábbi, illetve Dévai Bíró Mátyás kortársi gyakorlatával, elképzelésével. Sylvester célja az volt, hogy a magyar nyelv sajátos hangjai-

SYLVESTER JÁNOS ÚJTESTAMENTUM-FORDÍTÁSÁNAK CÍMLAPJA (1541)

nak megfelelő helyesírási rendszert hozzon létre. Jelkészetét úgy szerkesztette meg, hogy abban minden hangnak külön jele legyen. Nem pusztán az új protestáns helyesírás kezdeményezőjének tekinthető, de munkásságával sokat tett a magyar helyesírás egységesüléséért is.

A mű latin nyelvű ajánlása I. Ferdinánd két fiát, Miksa és Ferdinánd főhercegeket szólítja meg. Az egyes újszövetségi írásokat magyar nyelvű kor- és keletkezéstörténeti bevezetővel, a mű egészét ugyancsak magyar nyelvű teológiai-filológiai magyarázatokkal látta el a fordító. Egy rövid, de önálló írásban a metafora nyelvi lehetőségeit is tárgyalja, s az újszövetségi példák mellett már a magyar virágénekek metaforikus gazdagságáról is beszél. ►

Munkájának elején ajánlás (*Az magyar nípnek, ki ezt olvassa*), végén pedig néhány tartalmi összefoglaló olvasható magyar disztichonokban. A humanista Sylvester fölismerete, s alkalmanként

Az magyar nípnek, ki ezt olvassa

Próféták által szólt rígen néked az Isten,
 Az kit ígirt, imé, vígre megatta fiát.
 Buzgó lélekvel szól most es néked ez által,
 Kit hagyta, hogy hallgass, kit hagyta, hogy te kövess.
 Néked azírt ez lún prófétád, doktorod ez lún.
 Mestered ez most es, melyet az Isten ada.
 Az próféta szavát hallgasd, mert tígéd az Isten
 Elveszt, és nyomós itt nem lehet az te neved.
 Itt ez írásban szól mostan es néked ez által,
 Hütre hiú mind, hogy senki ne mentse magát.
 Az ki zsidóul és görögül és vígre diákul
 Szól vala rígen, szól néked az itt magyarul.
 Minden nípnek az ű nyelvín, hogy minden az Isten
 Törvényín iljen, minden imádja nevit.
 Itt vagyón az rejtek kincs, itt vagyón az kifolyó víz,
 Itt vagyón az tudomány, mely örök íletet ád.
 Lelki kenyír vagyón itt, melyben mikor íszel, örökké
 Ílsz, mely az mennyből szálla, halálra mene.
 Az ki teremt tígéd, megvált, örök íletet es ád
 Ez szent által, nincs több bizodalmad azírt.
 Ennek azírt szolgálj mindenkor tiszta szüedvel,
 Ennek mindenkor tígý igaz áldozatot.
 Tígédet ez hozzáviszen, és nem hágy, mikor így mond:
 Bódógok eljövetekek, vesszetekek el, gosozok.

(Az első disztichonban írt magyar vers,
 Sylvester ajánlása az Újszövetséghez)

mesteri módon használta a klasszikus metrum magyar nyelvi lehetőségeit; így fájlni lehet, hogy kezdeményezése hosszú időn át nem talált méltó követőre.

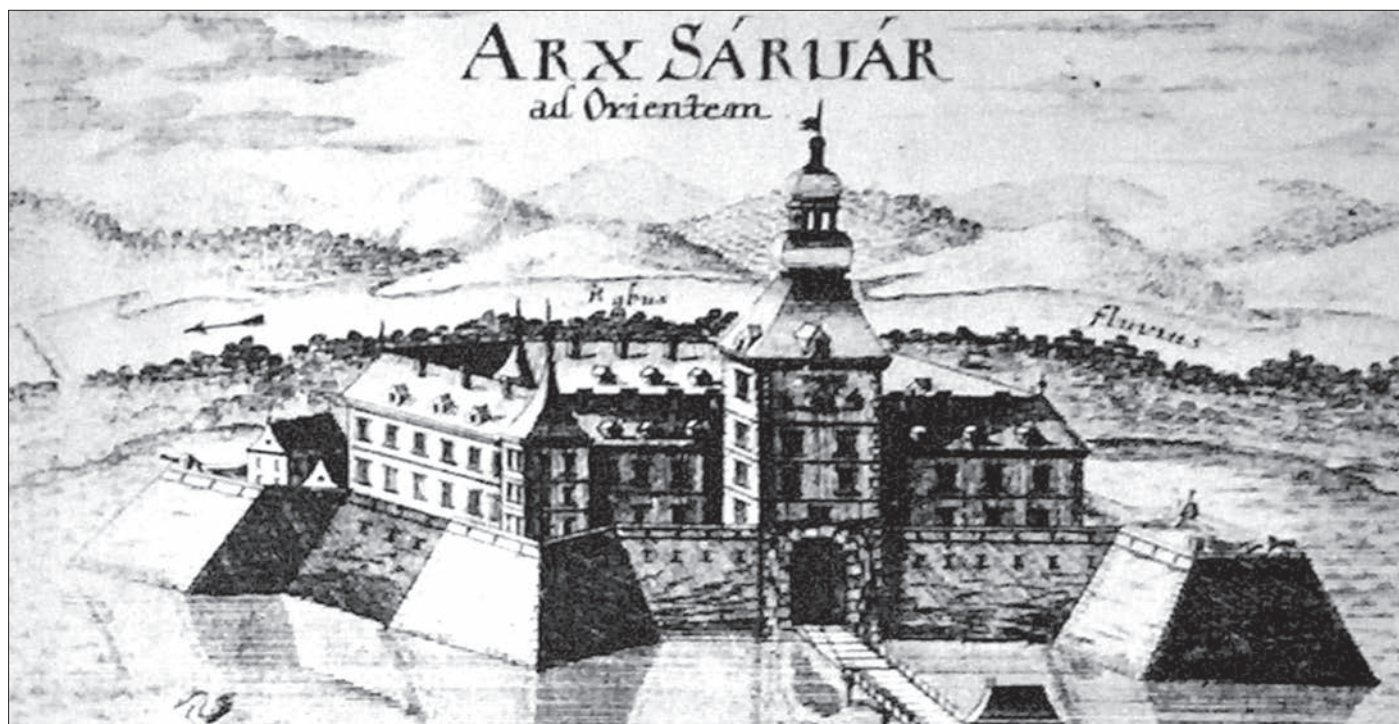
Irodalmi oldalról azonban – már a modern korban – bírálatokat is kapott: esetenként nehézkesnek, szószaporítóknak, már a maga idejében is archaizálóknak mondják fordítását. A viták máig sem ültek el, ami talán önmagában is a munka fontosságát bizonyítja. Némelyek szerint az í-ző nyelvjárás, amelyet használt, üdvösebb alap lett volna egy alakuló irodalmi nyelv számára, mint a felső-Tisza-vidéki dialektus. Másrészt ismert, hogy Sylvester *Újszövetsége* csak részben különbözteti meg a hosszú magánhangzókat, s így egy pergőbb – kevésbé komótos – beszéd lehetőségét is magában hordozza.

Könyvészeti szempontból különösen figyelemreméltó, hogy a magyar *Újszövetség* száztizenöt fametszettel jelent meg, s a 16. század legművebb magyar nyelvű nyomtatványa. A tipográfiai nehézségekről és a sajtóhibákról a kolofon előtti részben olvashatunk, ezt a kis gyakorlati útmutatót Abádi Benedek, a nyomdász írta.

Vannak ugyan feltételezések további kiadványokról is, de a Sylvester-nyomda termékei közül csak a *Grammatica Hungarolatina* (egyetlen példányban!) és az *Újszövetség*-fordítás maradt az utókorra. A fő szándék azonban a magyar *Újszövetség* kiadásával megvalósult; míg a viszonylagos elszigeteltség, a néhány főből álló munkatársi közösség ellentétei elkedvetlenül hathattak Sylvesterre.

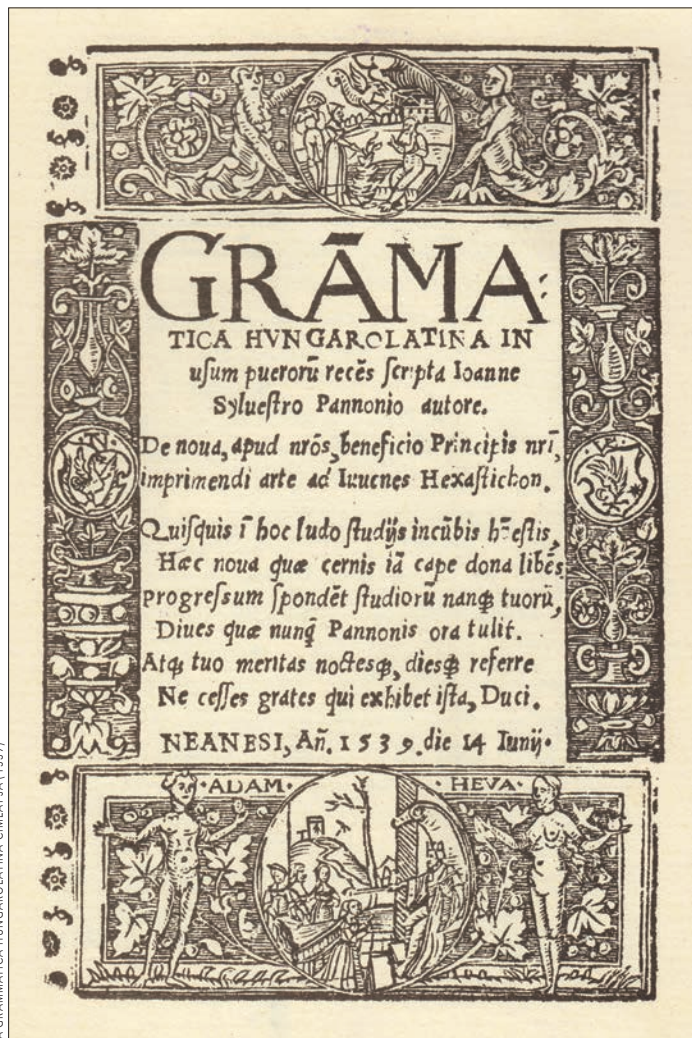
1543-ban Nádasdy ajánlásával a bécsi egyetemen kapott állást, s életének utolsó nyolc évét általában Bécsben töltötte. Többnyire görögöt, időnként azonban hébert is oktatott. Családos ember volt, s a bécsi források alapján úgy tűnik, hogy a pénzsűke és az egyetemi ellentétek időről időre megkeseríthették az életét; míg hazai birtokszerzési kísérlete – Nádasdy támogatását elveszítve – kudarccal végződött.

Magyar nyelvű munkássága Bécsben aligha folytatódott; ez időben csupán humanista latin költemények láttak tőle napvilágot. Egy húsvéti, talán még Magyarországon írt éneke (*Krisztus feltámadása*) Bornemisza Péter 1582-es énekeskönyvében ma-

radt fenn. Halálának körülményei, pontos helyszíne, időpontja ismeretlenek. (Mivel a 16. századi Magyarországon a humanista Sylvester nevet többen is használták, a régebbi kutatás számolt Sylvester János későbbi debreceni, illetve lőcsei tartózkodásával; mára azonban elfogadják, hogy ezekben az esetekben téves azonosításokból eredő félreértésről van szó.)

Életművének 19–20. századi megértését mindenesetre hátráltatta, hogy a felekezeti szempont fontosságát időnként eltűzölték; pedig Sylvester – műveltségében, gondolkodásában – erősen erasmista, s keresztyénységében nem hangsúlyoz felekezeti sajátosságot. Hazai működésének központja, Sárvár azonban a következő évtizedekben a dunántúli magyar evangélikusság első

A GRAMMATICA HUNGAROLATINA. CIMLAPAJA (1539)

számú centrumává lesz. A Sylvester-nyomda néhány fametszet-dúca a későbbiekben már Huszár Gál reformatori munkáját szolgálta, s Sylvester nyomdásza, Abádi éppen úgy protestáns prédikátorrá vált, mint a tudós öccse, Sylvester Mihály. Ilyen háttérrel erőltetett föltevésnek tűnhetett, hogy az 1541-es *Újszövetség* csupán egy erasmista katolicizmus terméke, hiszen lutheránus kapcsolatokat mutat. Az is igaz ugyanakkor, hogy Sylvester az életének utolsó nyolc évét Bécs katolikus egyetemén töltötte, s nem került összeütközésbe az uralkodó vallással. A felekezeti frontok – a fellobbanó indulatok ellenére – valójában még nem voltak merevek, s az átmenetiségben az erasmista attitűd egyelőre életképesnek bizonyult.

● MÁNYOKI JÁNOS

Kövessen bennünket
az interneten is:
evangelikus.hu

Naponta aktuális tartalommal,
lelki táplálékkal, friss hírekkel,
érdekes interjúkkal, véleményekkel,
videókkal és képekkel várja Önt
a Magyarországi Evangélikus Egyház
hivatalos honlapja.

Egy kattintásra vagyunk Öntől!

✱ KÖTŐSZÓ
Evangélikus közéleti blog

- Társadalom és egyház
- Kereszténység és közélet
- Krisztus és a 21. század
- A világ (nem csak) lutheránus szemmel

Kötőszó – Rákérdez,
következtet, összekapcsol.

Olvassa, kövesse és ossza meg!

kotoszo.blog.hu

Fázisrajz a Luther-rajzfilm előkészületeiről

Magazinunk budapesti előfizetői a jelen lapszámmal a kezükben akár autogramért is ellátogathatnak október 27-én a Margit híd budai hídfőjének közelében található Bem moziba (Budapest II., Margit körút 5.), a Luther Márton élete című rajzfilmsorozat második és ötödik epizódjának bemutatójára. A 18 órától kezdődő vetítést követően ökumenikus kerekasztal-beszélgetés marasztalhatja az érdeklődőket Mesterházy Balázs esperes (Magyarországi Evangélikus Egyház), Hell Gabriella hitoktató (Magyar Katolikus Egyház) és Csernák István nyugalmazott szuperintendens (Magyarországi Metodista Egyház) részvételével. A beszélgetést dr. Fabiny Tamás püspök moderálja, és természetesen jelen lesz a Luther Kiadó igazgatója, Kendeh K. Péter is, hiszen a tízrészesre tervezett produkció egyházunk kiadójának égisze alatt készül, Richly Zsolt rendezésében.

Az Északi Evangélikus Egyházkerület püspöki székházának szomszédságában álló épület legfelső emeletén példás rend és laboratóriumi tisztaság fogad a Luther Kiadó ideiglenes telephelyén kialakított rajzfilmstúdióban. Richly Zsolt rendező és asszisztense, Jónás Marianna sietve felvilágosít, ez „csak a központ”. Egy animációs film elkészítése számos fázisból áll, s a részfeladatok a munkatársak rajzasztalain, illetve számítógépein realizálódnak, a műhelymunkák az ország legkülönbözőbb helyeiről érkeznek a Szilágyi Erzsébet fasorba. Ilyen-olyan minőségben mintegy harmincan dolgoznak az alkotói gárdában.

Az álom gyára

A Luther-rajzfilm a maga nemében egyedülálló – és egyedülállóan bátor vállalkozás. Karácsonyra, illetve a reformáció kezdetének ötszázadik évfordulójára emlékeztető esztendő hivatalos nyitányára

a sorozat első öt része már megvásárolható lesz DVD-n, és reménység szerint a jubileumi évben elkészül a további öt epizód is, átfogva Luther Márton életének egészét. Hogy máris nemzetközi érdeklődés nyilvánult meg a produkció iránt, aligha meglepő. Ki gondolta volna, hogy épp magyaroknak jut majd eszébe animá-

ciós filmen feldolgozni a német reformátor életútját? Mi azért pontosítsunk: egy evangélikus rajzfilmrendező és egy evangélikus püspök mert – a hazai viszonyok közepette is – nagyot álmodni.

– Szó se róla, amikor élesbe fordultak a dolgok, izgultunk, nehogy másutt is eszébe jusson valakinek... – mondja Richly Zsolt, akinek arcán a legkevésbé sem látszik, hogy alighanem pályafutásának „legmunkásabb” hónapjai előtt áll. A hetvenötödik életévében járó, Balázs Béla-díjas rajzfilmrendező, animátor, grafikus, érdekes és kiváló művész sugárzó derűvel, ifjonti lelkesedéssel idézi fel a felerészben már megvalósult álom születését.

– Valójában már több mint húsz éve, 1995-ben felvetődött bennem, hogy jó volna megrajzolni Luther életét. Aztán úgy hat évvel ezelőtt dr. Fabiny Tamás püspök engem is meghívott ide a püspöki székházba egy, a környéken élő művészeknek és tudósoknak szervezett beszélgetésre. Ezen a találkozón makogtam valamit arról, hogy rajzfilmes vagyok, s hogy szeretnék egyszer egy Luther-filmet csinál-

ni. Meglepetésemre karácsonykor budavári templomunk kapujában megkérdezte, hogy is van ezzel a Lutherrel. Mondtam, sehogy, de ő visszahívott magához, és meghallgatva elképzeléseimet – mint egy jó producer – elhitette velem, hogy az ötletből valóság is lehet... Az igazság az, hogy az ötletnél azért konkrétabb elképzeléseim is voltak, egy epizód képes forgatókönyvét már évekkkel korábban kidolgoztam.

Munkatársaság

Amikor a Luther-rajzfilmsorozat szövegkönyvének megírására Lackfi Jánost kérte fel a rendező, mit sem tudott arról, hogy a József Attila-díjas magyar költő, író, műfordító, tanár már jó ideje közeli kapcsolatban áll evangélikus körökkel, mi több, „művészársi viszonyban” a Kaláka együtt vezető Gryllus Dániellel. Márpedig az nemigen volt kérdés, hogy a Lutherfilm „főcímenéjét” a rajzfilmes tapasztalatokkal is bíró Kossuth-díjas muzsikusra lesz célszerű bízni... Hogy a korabeli zenei hangzásvilág képkockáról képkockára stimmeljen, arról Sály Bánk Erkel Ferenc-díjas zeneszerző, a Színház- és Filmművészeti Egyetem oktatója gondoskodik.

Kezdetben Richly Zsoltnak a főiskolán már végzett tanítványaiból verbuválódott a különféle tervezők csapata, akik közül az évek során többen önálló vállalkozásba kezdtek, néhányan viszont azóta már vissza is tértek. Még a pannóniás évekből ismert animátorok is csatlakoztak a stábokhoz. Egy ilyen nagy volumenű filmben kü-

lön egységet alkotnak az animátorok, akik az önálló munkakört betöltő mozdulattervezők és a rendező instrukciói alapján „lekesítik” a karaktereket. Ugyancsak egy személy gondoskodik a grafikai betétekről, és önálló munkakör a beállításrajzoló és a háttérfestő is. Az öt-hat fős csoportokba tömörülő rajzoló a figurafázisokért, a kontúrozkért és a kifestésért felelősek.

Inkább nem bonyolódunk azonban a munkafolyamat részletezésébe, már csak azért sem, mert – mint megtudtuk – az alkotógárda tagjai sem feltétlenül ismerik egymást, illetőleg egymás munkáit. Annál elismerésre méltóbb a film egységes stílusa, képi világa, s az elkészült epizódok látván ugyan kinek jutna eszébe, hogy az epizódok még csak nem is időrendben készültek...

Kulisszák, titkok, megfajtések

Az animációs műhely központi monitorára sorban varázsolódnak elő a különböző munkafázisok „végtermékei”. Mindennek az alapja a *storyboard*, avagy a képes forgatókönyv, amelyhez a képeket maga a rendező rajzolta meg. Az úgynevezett *diszpó-lapon* rögzülnek a valószínűleg kizárólag Richly Zsolt fejében összegződő tételek, úgymint: szekvencia, jelenetszám, kockaszám, átkötés, beállítási rajz, szöveg, cselekmény, animáció, figura, háttér, gépmozgás, átkötés... További részfeladatok eredményeként születik meg a *figuraterv* és a *modell-lap*.

Az újságíró persze tudni szeretné, hogy – öt elkészült rész után – a rendező menyire látja viszont azt a Luther Márton, akit annak idején filmre álmodott.

– A munkálatok során annyira enyém lett a nézők elé kerülő reformátor, hogy ezt most már nehéz lenne kibogozni. Számomra az volt a lényeg, hogy közvetíteni tudjam: a hitért mindennap meg kell harcolni! Ezt a gondolatot Luthernél olvastam sokkal szebb megfogalmazásban is, de a lényeg, hogy az én szeretett Lutherem esendő ember, aki vívódik, imádkozik, akinek kétségei vannak, gyötrődik, aki megharcolja a harcait, amelyekből azután vagy győztesen jön ki, vagy nem. Szerintem a Lackfi-szövegnek is ez az egyik legfőbb erénye. Én ugyanakkor nem egyszerűen a szöveget illusztrálom, a szöveghez képest olykor más réteget is megjelenít a képi világ.

– Ami, tegyük hozzá, nagyon sajátos, eredeti képi világ...

– Ez azért is lehet feltűnő, mert ma ritkán színes körülöttünk minden. Én viszont „levettem” a színeket. Alapvető döntés volt részemről, hogy a Luther korabeli német kultúrában meghatározó, nálunk leginkább Dürer munkásságából ismert stílus köszönjön vissza. Tehát filmünk stílusa a képregény és a fametszet közé pozicionálható. Ami Luther karakterét illeti, egykori soproni lelkészem, Weltler Rezső volt olyan egyéniség, akiben én Luthert láttam. Luther-hangban nem is gondolkodtam másban Weltlerin kívül.

– Luther életútján vezet végig a rajzfilm, de a narratíva mellett bővelkedik kordokumentumokban, és van egy harmadik, gondolati síkja is. Érzékelhető, hogy a rendező és az szövegíró is komoly történeti, művészettörténeti előtanulmányokat folytatott. Van-e a teológus tagja a stábnak?

– A forgatókönyvet nemcsak Fabiny Tamás püspök írta, de Csepregi Zoltán egyháztörténész is átnézi, és a teológiai szempont természetesen vétőjoggal bír. Egyébként segédanyag is készül a film feldolgozásához, amolyan interaktív digitális hit-tankönyv. Ezzel külön is érdemes lesz foglalkozni, mert nagyszerű munkát végeztek az összeállítói, akik már az előtt „megfajtották” filmünket, hogy elkészült volna. Egyébként nem csak a forgatókönyv készül részletekben – az egyes epizódok legyártásához szükséges pályázati és egyéb pénzek „beszerzése” is egy-egy külön történet.

• T. PINTÉR KÁROLY

Hogyan siratta el Magyarai István Nádasdy Ferencet?

Régi búcsúztatók, mai tanulságok

Nádasdy Ferenc

Nádasdy Ferenc, a „fekete bég”, Nádasdy Tamás nádor és Kanizsai Orsolya szerelmi házasságának kései gyümölcse 1555. október 6-án született a Nádasdy-birtokok központjában, Sárvárott. Családjának léggörét, szellemiségét a nagyon erőteljes evangélikus hit- és tanvédelem jellemezte; szülei voltak Sylvester János Újtestamentum-fordításának első számú támogatói. Sylvester 1540 végén, 1541 elején e szavakkal köszönte meg az akkor még fájdalmasan gyermektelen házaspárnak azt, hogy a magyar Biblia ügye mellé álltak: „Néhány évvel ezelőtt még csúfolódtak az idegen nemzetbeliek, hogy még az oroszoknak is van anyanyelvű evangéliumok, egyedül a magyaroknak nincs. Pedig a keresztény nemzetek nemcsak hogy nem csúfolódhatnak rajtunk, sőt irigykedhetnek, tudniillik nyelvünk kiválósága miatt, s ezt utánozni nem képesek.”

Ilyen előzmények után, ilyen szülői háttérrel természetes, hogy 1567-ben a tizenkét éves Nádasdy Ferenc így írt tanulmányainak akkori helyszínéről, Bécsből az addigra már rég megözvegyült anyjának, akit apja, a nádor holtig „szelmeletes Orsikájá”-nak nevezett: „Minden az Úr kezében van... Szentül hiszem, hogy ha mi, mindenkitől elhagyott szegény magyarok Istennek megfeszített fiába helyezzünk bizalmunkat, s az ő törvényei szerint élünk, az ellenünk egy úton jövő törököket, bármilyen kevesen legyünk is, hét úton visszaszalaszthatnók. Mindegyikünk ezer törököt szalaszthatna meg. De mivel nem haladunk Isten ösvényén, épp az ellenkezője esik meg velünk.”

Ez a gyermeki tisztaságú és az Isten szeretetét a haza szeretetével összekapcsoló levél egy kettős életprogram kezdete

volt; s a program alig tíz évvel később, az akkor éppen huszonkét esztendőös ifjú Nádasdy első haditetteiben kezdett megvalósulni. Hatalmas vállalás volt ez: harcolni a török ellen és az éppen csak gyökeret verni kezdő evangélikus egyház védelmében. Ekkor Ferenc már két éve a később híressé-hírhedtté vált Báthory Erzsébet házastársa. E kitervelt, inkább érdek-, mintsem szerelmi frigy hullámhegyei és hullámvölgyei nem tudtak gátat vetni a férj egyre gyakoribb hadisikereinek és következetes egyházi szerepvállalásainak sem. Mi több, a hadjáratok során szerzett, egyre szaporodó betegségek sem törték le a holtáig rendíthetetlen, örök harcost, akit még ellességei is tisztelettel emlegettek.

Nádasdynak e hadi forgolódások között arra is maradt ereje, hogy egyházának életében komoly szerepet vállaljon. Így ő elnökölt az 1591-es, nevezetes csepregi hitvitán, ahol végleges evangélikus-református egyházszakadás következett be; ezt követően a lutheránusok a Nádasdyak, a kálvinisták a Batthyány család gyámolításiával erősítették eklézsiájukat.

Nádasdy Ferencnek ebben – nagyjából ettől az időponttól egészen haláláig – segítségére volt hűséges tábori papja, majd udvari lelkésze, Magyar István. A prédikátor 1600-ban egy németből fordított „ars bene moriendi”-vel, Joachim Beust művével (*Az jól és bódogul való meghalásnak tudományáról irattatott kézbéli könyvecske*), majd 1602-ben, nem sokkal urának végzetes betegsége előtt *Az országokban való sok romlásoknak okairól* című művével gyarapította a hazai evangélikus kegyességi irodalmat. Magyar harmadik, ugyancsak fontos műve pedig egy két prédikációt, két halotti orációt tartalmazó kiadvány. Ezek közül az első beszédet 1604. január 11-én Sárvárott mondta el, mint egy házi búcsúztatóként, a másodikat pedig Lékán, amikor a dunáninnen (ma ez a Dunántúl!) főkapitányt és aranysarkantyús vitézt sírba tették.

E „többlépcsős siratás” legszebb eleme nem is a két, önmagában is értékes és sokatmondó igehirdetés, hanem az 1604-ben Sopronkeresztúron, Manlius János nyomdájában megjelent prédikációk előjáró beszéde. Ebből a személyes hangú siratásból közlök itt egy részletet.

„Nyilván tudom, kegyelmes Asszonyom, hogy Nagyságtok, Kisasszonyomékkal és Kisurammal ő Nagyságokkal, ez jó emlékeztető és istenfélő Úrnak, az Tekintetes és Nagyságos Nádasdy Ferencnek, az Nagyságtok szerelmes gondvise-

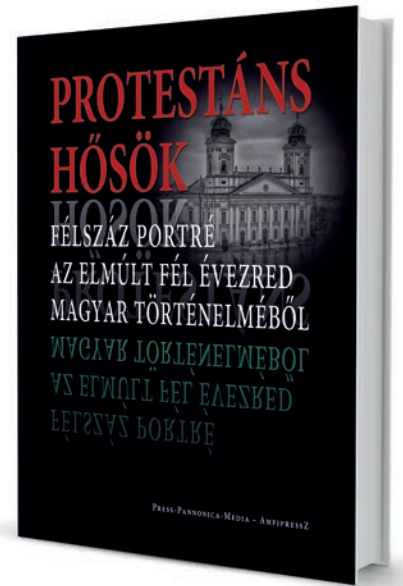
lőjének, valaha nekem kegyelmes Uramnak, ily sok változó háborúságok idején, ez árnyékvilágból kimúlása, nagy keserűségére és szübbeli bánatjára vagyon. [...] És így, meggondolván, mely jó gondviselő Atyánktól fosztatunk meg, illik, nem csak Nagyságtoknak, hanem minékünk is, mindnyájan keseregnünk, csak hogy mértékletesen, oly jó módjával legyen, mely se Istent (kinek így tetszett) meg ne bántsa, se magunkra nyavalyát ne hozzon. Mert az felettebb való szomorúságban és keserűségben nincs semmi haszon: sem ő Nagyságának nem használ semmit sem, Nagyságtoknak pedig ugyan ártalmas is, minthogy szokása neki [tudni illik a gyásznak – P. É.], hogy az embert idő előtt elgyöttri, fonnyasztja, tőri és meg is öli. Bizonyára oly szép nyugalomban vagyon ő Nagysága, hogy ha képes volna, bár választani hagynák ő Nagyságát, hogy ott akar-e maradni, vagy az siralomnak völgyébe ide visszatérni, minden kétség nélkül maradna ott. Mert noha Nagyságtokat az maga szemé fényénél is inkább szerette, mindazáltal az Isten színének látása, a szent angyaloknak és mennyei szenteknek társasága felül haladjon [felülmúljon – P. É.] minden ez világi nyájasságot, akárki is meggondolhatja belőle, mennyivel inkább választaná az ott való maradását ide térésénél.”

(Ugyanezek az érvek, ugyanez a gondolatmenet köszön vissza a református prédikátor-író, Köleséri Sámuel 1672-es, *Szemgyönyörűségének mértékletes siratása* című halotti orációjában, amelyet Debrecenben mondott el egy szülésben meghalt fiatalasszony, Kalmár Kata, Boros Jenei István felesége felett.)

A mértékletes siratás soha nem könnyű feladat – a múltban sem volt, ma sem az –, a gyászunknak napjainkban is talán legnehezebben megtanulható része. Ilyenkor, halottak napja táján, de egyéni veszteségeink, szeretteink távozása idején az év bármely szakában is erőt meríthetünk ezekből a régi búcsúztatókból, függetlenül attól, hogy egy Nádasdy Ferenchez hasonló nagyúr vagy egy városi tisztviselő felesége fölött hangzottak el. Igaz, a 21. század gyászolóit sok szakember segítheti fájdalomuk enyhítésében, de Isten egykori és mai szolgálóinak is helyet kell adnunk világunkban szeretteink távozása idején! Számomra ezt üzenik Magyar István sárvári evangélikus lelkész sok-sok emberöltővel ezelőtt papírra vetett szavai.

● PETRÓCZI ÉVA

Megjelent!

Mi a közös az első magyar nyelvű, Magyarországon nyomtatott könyv fordítójában és a szoltárszerző katonaköltőben? A fél Európán át vándorló szótáríró-bibliafordítóban és az „álorcás” erdélyi fejedelemben? Az első magyar enciklopédia szerzőjében és az első orvosi kézikönyv írójában? A nemzet mindenésében és az árvízi hajósban? Ötven neves protestáns személyiségről olvashatnak a frissen megjelent kötetben.

A szerzők:

BAKONYI ISTVÁN
FAGGYAS SÁNDOR
FEKETE CSABA
FEKETE KÁROLY
FRAZER-IMREGH MONIKA
HANSÁGI ÁGNES
HELTAI MIKLÓS
KÖDÖBÖCZ GÁBOR
MISÁK MARIANNA
SIPOS GÁBOR
TAKÁCS PÉTER
OLÁH RÓBERT
OZSÁTH SÁNDOR
PETRÓCZI ÉVA
SZABÓ ANDRÁS
TÓKÉCZKI LÁSZLÓ
VITÉZ FERENC

A könyv megvásárolható a Luther Kiadó könyvesboltjában (1081 Budapest, Kiss József u. 2/A), a Bibliás könyvesboltban (1092 Budapest, Ráday u. 28.), valamint a Libri könyvesboltokban.

Valami, ami itt elkezdődik

Séta a kondorosi evangélikus öreg temetőben

Kosztolányi Dezső írja: „Szeretem a temetőket. Egyszerűen és közönségesen szeretem a színeit, az őszi okkersárgáját, a haragoszöld árnyalatait, a csendjét, mely úgy veszi körül, mint néma zivatar.” Ebben az okkersárgában indultunk el egy temetői sétára Kondoroson, az öreg evangélikus sírkertben egy idős asszonnyal, Kalhammer Mátyásné Látkóczki Gyöngyivel, a helyi könyvtár egykori vezetőjével, a temető kutatójával, hogy visszacsöppenjünk a múltba, amely holtában is megérint, és égeti a lelket.

– Szeretem a temetőket – mondja az asszony. – A csendjüket, amely semmihez sem hasonlítható. Lelki megnyugvást jelentenek. Az édesanyámmal gyakran jártuk a sírhantokat, amelyek vonzzák a képzetet, és figyelmeztetnek az élet végére, az élők és a halottak szoros kötelékére.

Az úgynevezett ó- vagy öreg temetőben taposunk az avart, ahová már nem temetnek. A növényzet indaszerűen hálózza be a fejfákat, emberi kéz nyomát nem leljük. Ebben a halott sírkertben a természet az úr. Az elszabadult növényzet. És persze a madarak, a vadnyulak, a vakondok.

– Volt egy régi evangélikus temetője is Kondorosnak – így használjuk a közbeszédben –, amelynek a helyén az 1960-as években pedagóguslakások épültek – kapom a magyarázatot –, és Kondoroshoz tartozott a Csákó-pusztai temetőkert is, de ma már mindkettőt csak az emlékezet őrzi. A csákói temető neves halottja volt Petőfi István, a költő testvéröccse, a Geist család uradalmi főintézője, a telepítés alapítóinak egyike. A temetőt is a Geist család hasította ki a kolerajárvány idején, és a felszenteléséről is gondoskodott. Petőfi István nyughelye a korabeli leírások szerint a cinterem közepén állt, „sírjele díszes márvány gúla” – ahogy a *Békésmegyei Közlöny* 1899-es számában olvastam. Hamvait 1906-ban vitték fel a Petőfi-mauzóleumba. Kondorost 1723-ban még pusztaként tartották nyilván. 1875-ben alakult meg a község, a törökvesz után másodszer. Ehhez az évszámhoz kötődik az ó- vagy az öreg temető megnyitása is. A második világháború kitöréséig temettek ide. Lezárt sírkert, de jelenleg is temetkeznek a családi sírokba.

A legöregebb fejfát keressük. Elrejtőzik, mint a nap a felhők mögött, hogy aztán egyszer csak kibukkanjon. Csakhogy ez a fejfa már röghöz kötött. Nincs járása, mint az égi járműnek. Csoda, hogy egyáltalán megmaradt. A dátum rajta ugyanis 1898.

Kalhammer Mátyásné Látkóczki Gyöngyi, az öreg temető kutatója

Nehezen olvasható, hogy Kovács Jánosné hamvai porladnak a föld alatt.

Botorkálunk a fejfák között. Iránytűjük összevissza mutat; némelyik már kidőlt, elkorhadt, ép feja nincs is, de akad, amelyik mintha gyökeret vert volna a csontok között. Akácfából, egy törzsből fűrészelte őket a helyi bognár, az asztalos vagy az ácsmester. Jelentésüket kétféleképpen értelmezik: egyfelől a sírban nyugvó feje fölé állítják, másfelől a stilizált emberfőt ábrázolja a fa.

– A fatörzs végét meghagyták eredeti állapotában, és utána fűrészszel, pallóként folytatták a fejfa elkészítését – mondja az asszony. – Így jobban állt a földben, de nehezen is lehetett kiszedni, ha felújították a sírjelet.

A fejfák tetején berozsdásodott, lepusztulófélben lévő bádorgorítások látszanak, valamikor a sírjelek védelmét szolgálták. Felső részük legömbölyített, amelyek kétoldalt a fejfára szegezett „vállakra” simulnak. Megtudom, hogy a fejfák magassága száztizenkét centiméter, szélessége harminc, vastagsága hat centiméter. Ez a férjek „mérete”. A feleségek fejfái alacsonyabbak, a legacsonyabbak pedig a gyerekeké.

Megállunk a Lukácsik család szlovák nyelvű felirata előtt. Itt magyarázat szükségeltetik. Az első betelepülők ugyanis 1720 körül Szarvasról érkeztek, akik szlo-

vák nemzetiségűek és evangélikusok voltak. Hosszabb idő után azonban a szlovákok elmentek, és 1947–48-ban Szlovákiából áttelepített magyarok jöttek a helyükre. Mellesleg a kondorosi evangélikus gyülekezet 1887-ben alakult meg.

– Az öreg temető megnyitásakor, a 19. század elején a sírfeliratok szövege zömében szlovák nyelvű volt – mondja kísérrőm –, fellelhetők rajtuk a cseh Bibliában alkalmazott kifejezések. Találunk szlovák

és magyar nyelvű feliratot is egy-egy fejfán vagy sírkövön, de nem ez a jellemző.

Az avar mély, süppedős. A tegnapi esőtől vizes lesz a cipőnk. Lábunk alatt vadgesztenyék tengere, a gyönyörű gesztenyesorok fáira magasan felkúszott a borostyán. Eperfa, akácfa, fenyőfélék és sokfajta bokor, aljnövényzet élteti a temetőt. Őszszemosódik valamikori út, sírmaradvány, kidőlt rozsdás kerítés. Keresztül-kasul tájékozódunk. ▶

– Itt állunk az evangélikus vallású Kovácsy István, Kondoros szeretett főjegyzője és felesége, a katolikus tanítónő, Foltényi Gabriella sírhantja előtt – mutat az asszony egy fejfára. – A hagyomány szerint vegyes házasság esetén a férj vallása döntötte el, hogy melyik temetőbe kerültek. Ebben az esetben a fejfá elé keresztet is állítottak, amely katolikus jelkép.

Odébb két fejfá – egymásra borulva. Szintén a férjé és a feleségé. Haláluk után

is szerelemben és szeretetben. Ezt sugallja a látvány.

– A szimbólumok között egy-két helyen megmaradtak a fejfákon a fényképek – hívja fel a figyelmemet az evangélikus jellegzetességre az asszony. – A legtöbbjük azonban már kihullott a fémtokból. Volt egy időszak, amikor a divat elmúlt, de napjainkban megint feltűnik az új evangélikus sírkertben. További szimbólum a Luther-rózsa és a kehely. A fejfákon és az

obeliszkeken megjelenik a szomorúfűz is, amely a hívőt jelképezi, valamint a gyümölcsstelen fát, a szomorúságot, a gyászt, de az újjászületést is.

A temetőben az ember olvas. Olvassa a neveket, a kezdő és záró kifejezéseket, a sírverseket. Az evangélikus síremlékek feliratainak gyakori kezdőszavai egyebek mellett a következők: „E sír ölében pihennek...” „Itt nyugosznak...” „E néma sír takarja...” A szlovák halottak esetében: „Vážni muz”, azaz „tisztelt, tekintélyes, megbecsült férfi”. A záró kifejezések között találjuk: „Áldás és örök béke lengjen drága poraid felett.” „Emléked szívünkben örökké él.” „Itt pihenek ki az élet fáradalmait és várják a remélt feltámadást.” Szlovákul: „Pokoj prachm jejich!” „Béke poraikra!” A öreg temetőben a következő sírversre bukkantam: „Mert én tudom, hogy az én / Megváltóm él és utoljára / Az én porom felett megáll.” (Jób 19,25)

Kalhammer Mátyásné Látkóczki Gyöngyi az öreg temető neves halottaihoz vezet. Az elsők között Áchim Ádám (1830–1899) szarvasi evangélikus lelkész és békési esperes előtt hajtunk fejet, aki végrendeletében az általa alapított kondorosi evangélikus egyháznak kétszáz hold földet adományozott azzal a kikötéssel, hogy abból biztosítsák a falu terjeszkedését. Zsilinszky Mihály írta róla: „Föllépésében és alakjában tisztelet parancsoló méltóság; beszédeiben tudomány és lelkesedés; tetteiben pedig erély

és kirtás egyesültek.” Monumentális fekete svéd gránitból készült obeliszkjét az egyház gondozza. De több neves személy sírja ápolatlan. Az obeliszket vasráccsal körülkerítették. Velky Béla (1879–1961) kántortanító volt, az evangélikus népiskola első igazgatója, lévitája, ami azt jelentette, hogy keresztelhetett is.

Felkeressük Keviczky László (1857–1940) nyughelyét.

– A kondorosi evangélikus egyház első lelkészét, majd főesperését tisztelheték benne – világosít fel az asszony. – Nevéhez fűződik a régi és az új evangélikus templom felépítése és több evangélikus iskola létesítése. Bedák Mátyás katolikus plébánossal évtizedeken keresztül csodálatosan tudtak együtt dolgozni. És Keviczky László volt az első, aki megírta Kondoros történetét. Több lapba is jegyzett tárcákat. Ez olvasható a sírkövén: „Nem feledhetjük azokat, akik csak a hazájukért, egyházukért és embertársaikért éltek.” Csendesesen kérdezem: nem feledhetjük?

Végül Fritz (Fejes) Lászlónak (1889–1967), a Magyarországi Evangélikus Egyház hajdani főügyészének síremlékénél kötünk ki, aki virtuálisan bekerült az egész Magyarországot érintő Nemzeti Sírkertbe, ami általános megbecsülést és védettséget jelent.

– 1951-ben kitelepítették, és a mai napig nem rehabilitálták... – mondja az asszony.

A halottak napjának megünneplése több mint egy évezredes múltra tekint vissza a katolikus egyházban. Szent Odiló clunyi apát kezdeményezése volt, hogy a mindenszentek napja után, amely az üdvözült lelkekre emlékezik, emlékezzenek meg valamennyi elhunyt hívőről is. Az evangélikus egyház a halottak napját nem ünnepli, bár számos lelkész részt vesz a halottak napi ökumenikus temetői megemlékezéseken, és persze sok lutheránus gyülekezeti tag is felkeresi a temetőt, gyertyát gyűjt. Vannak gyülekezetek, ahol az egyházi év utolsó vasárnapján – örök élet vasárnapján – látogatnak a temetőbe, és gyűjtanak gyertyát, az örök élet, a föl-támadás reménységének jeleként. Sok helyütt az istentiszteleten gyűjtanak gyertyát ezen a vasárnapon.

– Településünkön Tuska Tibor lelkész vezette be, hogy ezen az istentiszteleten imádsággal és gyertyagyűjtással, név szerint megemlékeznek az abban az évben elhunytakról – magyarázza a kutató. – A lelkész felolvassa a meghaltak nevét, ezután vigasztaló igék hangzanak el, közben pedig a konfirmandusok gyertyát gyűjtanak.

Ahány halott volt az adott egyházi esztendőben, annyi gyertya ég. 2000-től az is szokássá vált, hogy november 2-án késő délután a település lelkésze megemlékezést tart a ravatalozó előterében. Rövid igehirdetéssel, imádsággal és énekkel idézik fel az elhunytakat. A gyülekezeti tagok koszorút helyeznek el, gyertyát gyűjtanak és énekelnek a gyülekezetet alapító, valamint a templomépítő lelkész sírjánál.

Még átmegyünk az új evangélikus temetőbe, amely tele van egysíkú, téglalap formájú betonelemekkel. Fejfa itt már nincs, újabban egy-két kopjafa; a leggyakoribb szimbólum a sírokon a kehely. Az utóbbi évtizedekben itt is láthatók már gyertyák. De vágyom vissza az öreg temetőbe, amelyben még szeretnék több órát eltölteni. Semmi mást nem csinálni, csak sétálni. Néha-néha megállni és Gárdonyi Géza versét skandálni: „Ne nézzetek rám borzalommal, ha meghalok: / az a halott a koporsóban nem én vagyok. / Csak hamu az, elomló televény. / A láng eltűnt. A láng, – az voltam én.” (Ha meghalok)

Kosztolányi Dezső vigasztal bennünket: „Szeretem a temetőket. Nem, mert valami befejeződik itt. De mert valami, valami elkezdődik...”

● KŐ ANDRÁS

Ezt a pogány játékot már mindenki űzi

Halottak napi népszokások Erdélyben és a Barcaságban

„A mai nap s különösen estvéje némely nagy-városokban a legünnepélyesebb jelenetek órája. Amint a nap áldozni kezd, gyalogok és kocsik csoportja tódul ki a városból, a gyöngéd nem kezében a legszebb virágkoszorúk. A temetőbe mennek, hol azok nyugosznak, kik előre mentek, kik minket várnak, s kikkel az életben boldogságot, örömet, édes fájdalmakat élvezőnk, kik azon reményben haltak el, hogy egymást ismét megláthatjuk – túl a síron” – írta Kóváry László történész több mint másfél évszázada, egy szóval sem térve ki a november 2-i (halottak napi) gyakorlat felekezeti sajátosságaira.

Az Erdélyi Naptár 1855-dik közönséges évre című kötetben megjelent sorok így folytatódhatnak: „A temetők, amint a nap leáldozott, fénytengerbe merülnek, s benne a nép mint sötét hullám zajong; s ha közeledünk, egyes sírok fejlenek ki, s az egyes sírok keresztjein, sírkövein, virágágyain mécses csoportjai ragyognak. Ily ünnepeket lát e nap Pest is. [...] Csak nálunk nincs e napnak, e gyönyörű gondolatnak ünnepe; itt e minden szépre lelkesülő nép közepett ez ünnep még mind e napig hiányzik.”

Talán nem véletlen, hogy a gyertyagyújtás szokása Erdélyben ez idő tájt még nem terjedt el, hiszen, amint Kiss Jakab sepsikálnoki tanító írásából kiderül, 1872-ben a temetők igen rendezetlenek lehetek. „A keresztény ember mindenhol tisztelettel és megilletődéssel emlékszik e napra: »Halottak napja«. Eszébe jut ekkor minden halandónak, »porból lettél, s porrá kell lenned«. Apáinkról hálával kell megemlékeznünk e napon. De hol keressük a sírokat? Mi vagyunk a hálátlan unokák, mert temetőink iránt nem viseltetünk kegyelettel. Több helyt láttam, a temető csordák tanyája, a kerítetlenség miatt út-és bennvaló telkeknek átalakított. [...] Kérdésemre mondják, hogy ez előtt egy pár tizeddel, hol most házak, pajták, csűrök és trágyadombok emelkednek, apáink sírhalmai integetének. Mulandóság az ember sorsa!”

Katolikus kegyelet

A mából visszatekintve az iménti idézet is rávilágít arra a mentalitástörténeti változásra, amely a vidéki környezetben végbement az elmúlt egy században. Ma már a legtöbb temető rendezett, és már a protestáns temetők jelentős részében is gyertyaláng lobog november első napjaiban. A Brassóban és környékén megjelent 19. századi újságokat böngészve olvastam, hogy 1886-ban Brassóban „a római kath. temetőben fényes világítás volt”. Hasonló híradás azonban ez idő tájt aligha fordulhatott volna elő evangélikus egyházunk háza tájáról.

Seres András néprajzkutató írta barcasági monográfiájában: „Mivel katolikus szokásnak tartották, elterjedését az egyház akadályozta. Bácsfaluban mesélték, hogy ebben az időben [a 20. század fordulóján – V. E.-Gy.] halottak napja előestéjén a pap vasvillával állt a temető kapujánál, hogy a világítást megakadályozza. Sipos Andrásné Bereczki Anna a kerítésen át hatolt be a temetőbe, hogy 19 évesen elhunyt fia sírján gyertyát gyújthasson.”

Kiss Árpád csernátfalusi lelkész az 1916-os román betörés utáni menekülés során nehezményezte is, hogy a mai Magyarország területén még a háborús időkben sem hagytak fel e szokással. Abban az évben a kormány arra kérte az egyházi vezetőket, hogy figyelmeztessék híveiket a takarékosági intézkedésekre, és a halot-

tak napi gyertyagyújtást hagyják el. Kiss Árpád, aki menekülése alatt Balassagyarmaton tartózkodott, a következőket jegyezte fel naplójába: „A halottak napján a temető ott is ki volt világítva. A püspöki óvás nem használt semmit.”

Hogy ő személy szerint mit gondolt valójában a szokásról, nem derül ki. Ám húsz évvel később unokája, Kiss Béla már határozottan állást foglalt, és 1936-ban a következőket jelentette meg az erdélyi *Evangélikus Élet* hasábjain: „Egyik hozzáink közel álló evangélikus lapban olvassuk a következő felhívást: »Halottak napját ez évben is a temetői kápolnában tartandó gyászistentiszteleten ünnepeljük meg. Felhívjuk azokat a híveinket, akik a gyászistentiszteleten méltóképpen akar-

ják megemlíteni elhunyt kedvesük nevét, ezirányú szándékukat előzetesen közölik a lelkészi hivattal. A halottak napi megemlékezésre szolgáló adományokat csak november hó 1-ig fogad el a lelkészi hivatal.»

E felhívás a mi gyülekezeteinkben is élénk visszhangra talált, és többen hívták fel a figyelmemet rá, főleg azért, mert halottak napján sem a temetőbe nem szoktam kimenni, még kevésbé szoktam halot-

takért könyörögni, és még kevésbé »gyászistentiszteletet« tartani. Teszem ezt pedig azért, mert mindez az öntudatos evangéliumi keresztyén hittel összeegyeztethetetlen. Az a szokás, ahogy a katolikus egyház tartja ezt a napot, és ahonnan származnak ezek az evangélikus gyászistentiszteletek, amelyeknek az evangéliumi talajon semmi keresnivalójuk, pogány eredetű.

A katolikus egyháztól tudjuk, hogy sok pogány szokást vett fel hitébe azért, mert nem volt bátorsága ezek ellen felvenni a küzdelmet. Ezért vált szükségessé Luther Márton reformációja, hogy a sok-sok pogány és idegen eredetű szokás és tan között elsikkadt evangéliumot állítsa ismét középpontba. A katolikus vallás ma is vállalja a tisztítóvizet, ahová szerinte azok

lelkei kerülnek, akiknek még szenvedniük kell földi bűneik ideigtartó büntetését. Neki ezért szüksége van gyászistentiszteletre és gyertyagyújtogatásra, amelyek fel fogása szerint segítenek ezeken. De mi közülük ezeknek az evangéliumhoz, s hogy engedhetjük ezeket újra életre ébredni az evangélium alapján álló keresztyén anyaszentegyházban?

Halottainkat mi is tiszteljük. Elhalt kedveseink sírját gondozni, őket el nem felejtetni, lélekben velük lenni minden protestáns ember szívbeli kötelessége. De ezt a pogány játékot mi nem űzhetjük. Adományokért legkevésbé, bármennyire is szegény legyen egyházunk. Reformátorunk, Luther Márton a halotti szertartásokkal nem foglalkozott ugyan különlegesen, megelégedett azzal, hogy a halotti misét az »ördög farkának« és »pápista bolondságnak« nevezze. Azt ellenben szigorúan meghagyta, hogy az olyan ceremóniákat, melyeket Isten nem rendelt, és alkalmak a tiszta hit elhomályosítására, azonnal vessék ki az egyházból: ahol ezt nem teszik, ott szerinte nem Istennek, hanem az ördögnek szolgálnak. Az ágostai hitvallás pedig leszögezi, hogy egyház csak ott van, ahol Isten ígéje tisztán hirdetik, és ahol igaz hit él a tagok szívében.»

Lutheránus álláspont

Munkájának eredményeként hirdette 1939 novemberében, hogy „többen voltak, akik a sírok világítását elhagyták, és nem mentek ki november 1-én a temetőbe”. Szintén a hirdetési füzetekből tudjuk, hogy Bácsfaluban viszont 1934-ben volt „halottak napjának előestéjén megemlékező istentisztelet”, tehát ebben a tekintetben a lelkészek álláspontja nem volt egyetemes.

Az 1938. november 16-án tartott kerületi közgyűlésen ismét felmerült a halottak napi szolgálat és megemlékezés kérdése: „Sexty Kálmán krizbai lelkész szóvá teszi az evangélikus hívek között elterjedt szokást, mely szerint az úgynevezett Mindszentelek ünnepén (nov. 1.) halottak sírját kivilágítják. Egyik-másik egyházközségben ez alkalommal a temetőben istentiszteletek is tartatnak. Mivel ezeknek az istentiszteleteknek megtartása ellen több oldalról kifogások merültek fel, kéri a kerületi közgyűlést ennek a kérdésnek elvi alapon való rendezésére. Kerületi közgyűlés megállapítja, hogy az evangélikus egyházban az egyházi év utolsó vasárnapja van megjelölve a halottakról való

megemlékezésre. A lelkészek igyekezzenek tehát ezt a napot bevinni az evangélikus köztudatba. Megállapítja a kerületi közgyűlés, hogy az evangélikus egyház tanításával nem egyeztethető össze semmi olyan lelkészi szolgálat, amelynek a halottak lelki üdvösségéért való közbenjárás jellege lenne, s erre nyomatékosan felhívja a lelkészek, tanítók és más egyházi vezetők figyelmét. Kerületi közgyűlés kimondja végül, hogy a »halottak estéjén« akár a templomban, akár a temetőben tartandó istentiszteletet nem kifogásolja, de annak tárgya nem lehet más, mint Isten kegyelmes üzenete és bizonyoságtévé az élő boldog reménységre a halál meggyőzését illetőleg. Éppen ezért az ezen alkalommal való lelkészi szolgálat minden megjutalmazását illetően a jutalom elfogadását a leghatározottabban eltiltja, amennyiben az valahol szokásban lett volna.»

Helyi hiedelmek

Az egyháztörténeti kutatások talán kiderítik, hogy a későbbiek folyamán mikortól és miként vált mégis elfogadottá a lelkészek körében is a halottak napi szolgálat, illetve gyertyagyújtás. Olyannyira, hogy a gyülekezetek presbiterei szolgálatot is teljesítenek. Óránként váltják egymást a temető bejáratánál, ahová egy gyülekezeti perselyt is kihelyeznek. Ez nem jellegzetesen barcasági szokás: megfigyelhettem Marosvásárhelyen és Nagyenyeden is a református és a katolikus temetőben egyaránt.

Néprajzi gyűjtéseim során nem is találkoztam már olyan idősebb emberrel, aki ellenezte volna a világítást. Így a halottak napja előtti héten rendbe teszik a sírokat, és leginkább őszirózsával, valamint zöld ágakkal díszítik, és meggyújtják az emlékezés gyertyáit is. Már megszűnőben van a szokás, ám régebben a temetőben a fűvószenészek is eljátszottak egy-egy éneket.

A gyerekek ilyenkor ajándékot is kapnak „Istennébe”, Isten nevében. Korábban mindig házilag süttött kiflit adtak, de ma már leginkább bolti édességet. Mivel ilyenkor az eltávozott családtagokról is gyakrabban álmodnak, a helyi hiedelem szerint ez azt jelenti, hogy ilyenkor valakit meg kell ajándékozni, mert „kéri a halott”.

Mint minden jeles naphoz, a halottak napjához is számtalan hiedelem kapcsolódik. Többek között azt tartják, hogy a káposztát nem szabad ezekben a napokban savanyítani, mert halottszaga lesz.

• VERES EMESE-GYÖNGYVÉR

Temetőből áradó fény

A szeretet pislákoló lángjai

Halottak napján megmozdul az ország. Soha máskor nem tapasztalható tömegek keresik fel a temetőket. A legtöbb ember igyekszik friss virágot tenni, gyertyát gyújtani előrement szerettei sírjára. Sötétség után sejtelmes fényben tündökölnék a temetők a sokezernyi gyertya ragyogó fényétől.

Nagyon szeretem a pislákoló gyertyákkal kivilágított temetőt. Amikor a Pest megyei Irsán – Magyarországon egyetlen szolgálati helyemen – temetői istentiszteletre siettem, mindig lenyűgözött ez a különleges ragyogás. Nem önmagában a fény játéka, nem a sejtelmes tündöklés, hanem a mögötte lévő. Az apró lángnyelvek egyrészt a sötétben csak körvonalaikban látható emberek figyelmességét, szeretetét teszik láthatóvá, ugyanakkor túl is mutatnak rajta. A figyelmes emlékezők szeretetén túl másvalakinek a szeretetét is ragyogva hirdetik: azét, aki földi életét gyorsan leégő gyertyaként odaadta értünk.

A halottak napján ünnepi arcát mutató, felékesített, szépen kivilágított temetőben is vegyes érzések kavarnak bennünk. Igaz, ilyenkor talán nem frissen tépett sebbel érkezőnk, mégis, a találkozás örömenél erősebben érezzük szeretteink fájdalmas hiányát, a reménységénél jobban az elmúlás rettenetes érzését. Igaz, hogy a sorstársakkal való közösség erőt adó, de annyi más is ott van még. A lelkiismeret-furdalás és a tehetetlenség, a harag és a keserűség. Nem tudjuk visszafordítani az idő kerekét, nem tudjuk meg nem történtté tenni azt, ami megtörtént. Az elköltözöttekkel kapcsolatosan semmit meg nem változtathatunk.

Szívünk reménytelenül lázong az elmúlás ellen. Nem akarunk tudomást venni róla. Mennyi mindenben kifejezésre jut, hogy a halált nem tudjuk és nem akarjuk elfogadni! Úgy visszük a virágot a sírokra, mint ha szeretteinknek ezzel örömet szerezhetnénk... Van, aki padot is épít a sír mellé, hogy odatelepedve „beszélgethessen” az odaát lévővel. Ugye mennyire értjük ezt! Nemcsak a régi idők naiv elképzelése volt,

hogy az élőknek a halottakról is gondoskodniuk kell. Egykor ezért tettek ételt, italt, pénzt vagy fegyvert a sírokba. Máshol ezért öltöztetik át rendszeresen a halottakat. Nálunk meg szokásos, hogy „méltó nyughelyet”, díszes síremléket építsünk, sokszor messze erőn felül...

De miről is beszélnek a régi leletek, a régi sírok? Arról, hogy amikor az ember, a nagyon primitív ősember megjelent a földön, a tudatában már ott volt az a mélyen emberi meggyőződés, hogy a halállal nincs vége annak a szeretetnek, amely a hozzánk közel állókhöz kapcsol minket. Láttam a franciaországi Le Moustier-i őskori sírt. A csontváz egy tizenhat éves ifjúé. Ahogy a halott ifjút elhelyezték, ahogy a fejét párnára tették, ahogy a kezeit elrendezték a lehető „legkényelmesebben”, azon meghatóan látszik a szeretet gondoskodása, talán az édesanyjai szereteté. Százezer éves szimbóluma ez a csontváz a halált túlélő szeretetnek.

Arról is beszélnek ezek a sírok, hogy a primitív ember hitte: a halállal nincs vége az életnek. S e mögött a kezdetleges túlvilághit mögött kétségtelenül ott van a csírája annak a speciális emberi önértelmzésnek, hogy mi, emberek nem tartozunk mindenestül ehhez a világhoz.

Mindezt összefoglalva, azt kell mondanunk a régi leletek tanúsága alapján, hogy az embernek kezdettől fogva van vallása. Talán nem a technika és nem a társadalom az emberiség megkülönböztető jegye, hanem éppen a vallás, a religiosum. S hogy ez miképpen keletkezett, arra nincs és nem is lesz jobb „magyarázat” annál, melyet a Biblia első könyvében olvashatunk: „Teremté tehát az Isten az embert az ő képére...” (1Móz 1,27; Károli-fordítás)

Zárógondolatként nézzük, hogyan tükröződik a halálprobléma annak az ember-

nek a tudatában, aki egyúttal az Isten világgosságát hozta el nekünk.

A haldokló Jézus így szól az egyik latorhoz: „...*ma velem leszel a paradicsomban.*” (Lk 23,43) Ebben a mondatban benne van Jézus Urunk hite. Ő hiszi, hogy lesz, mint ahogy öröktől fogva volt, hogy élni fog a halál után is, a halálban is. Hiszi, hogy az a „paradicsomban” lesz. Ez természetesen jelképes kifejezése annak az igazságnak, amelyet mai kifejezéssel így fogalmazhatunk meg: megmarad tudatának, személyiségének kontinuitása a halál után is az Istennel való közösségben, az Isten örök szeretetében.

Ámde az idézett mondatban benne van Jézus ígérete is. A latornak mondta, hogy ő is ott lesz a paradicsomban vele együtt. Nemcsak Jézusé az élet, hanem embereké is, a miénk is. Egyetlen feltétel van csak: embernek kell lenni, irtalmas embernek, a jézusi szeretet atmoszférájában élő embernek. János evangéliumában, a 10. fejezetben olvassuk ezt az ígéretet még teljesebben, még szebben és még vigasztalóbban. Jézus juhait sem tőle, sem az Atyától senki el nem szakíthatja.

Nekünk, akik temetőket járunk, és halálunkra gondolunk, elég ez a vigasztalás. Mindig megmaradunk egymással és Istennel a szeretet közösségében.

• PÁTKAI J. RÓBERT

Emlékképek 1956 forradalmi napjairól

Október 23-án este sokáig áll-dogáltunk a budapesti Üllői út 24. számú épület – egyházunk országos székháza – előtt, amelynek második emelete akkor a teológusok otthona volt. A nap boldogító élményeiről beszélgettünk, amikor egy könnyes arcú lány állt meg mellettünk: „Ti is egyetemisták vagytok? Nem szégyellitek magatokat? A társainkat itt lövik halálra a rádió épületénél, és ti csak álltok itt? Hogy lehettek ilyen gyávák?” – zúdította ránk kérdéseit, majd válszt sem várva, sírva ment tovább.

Mezavarodtunk. Azt sem értettük, hogy kik lőnek, kiket és miért. Annak a napnak az egymástól elszigetelt eseményei csak utólag álltak össze, és lettek ismertté. A tüntetésről hazaérve honnan tudtuk volna, hogy a rádió épületéből – ahová az egyetemisták azért mentek, hogy beolvassák a változásokat követelő pontjaikat – az ávósok löni kezdtek, majd tűzharc alakult ki az épületért? Ez alatt a város másik pontján csepelel munkások lángvágóval szeltek ketté Sztálin szobrát a csizmái fölött, majd vontatták be az Akácfa utcába. Az egymástól függetlenül zajló események – sok egyéb történéssel együtt – 23-án este még ismeretlenek voltak előttünk.

Medikusok után teológusok

Bennünket csak a nap átélt, örömteli élményei töltöttek el. Meghívott résztvevői voltunk a lengyelek melletti szimpátiatüntetésnek. A szervezett felvonuláson a teológusok csapata a medikusok csoportja után kapott helyet. Budára érve az előzetes rend azonban mindinkább összezavarodott. Egyre többen csatlakoztak, egyre nagyobb lett a sokadalom a járdákon, és egyre forróbb a hangulat. Megjelentek, majd kizárólagossá váltak a címerüktől megfosztott, lyukas zászlók. Boldogító

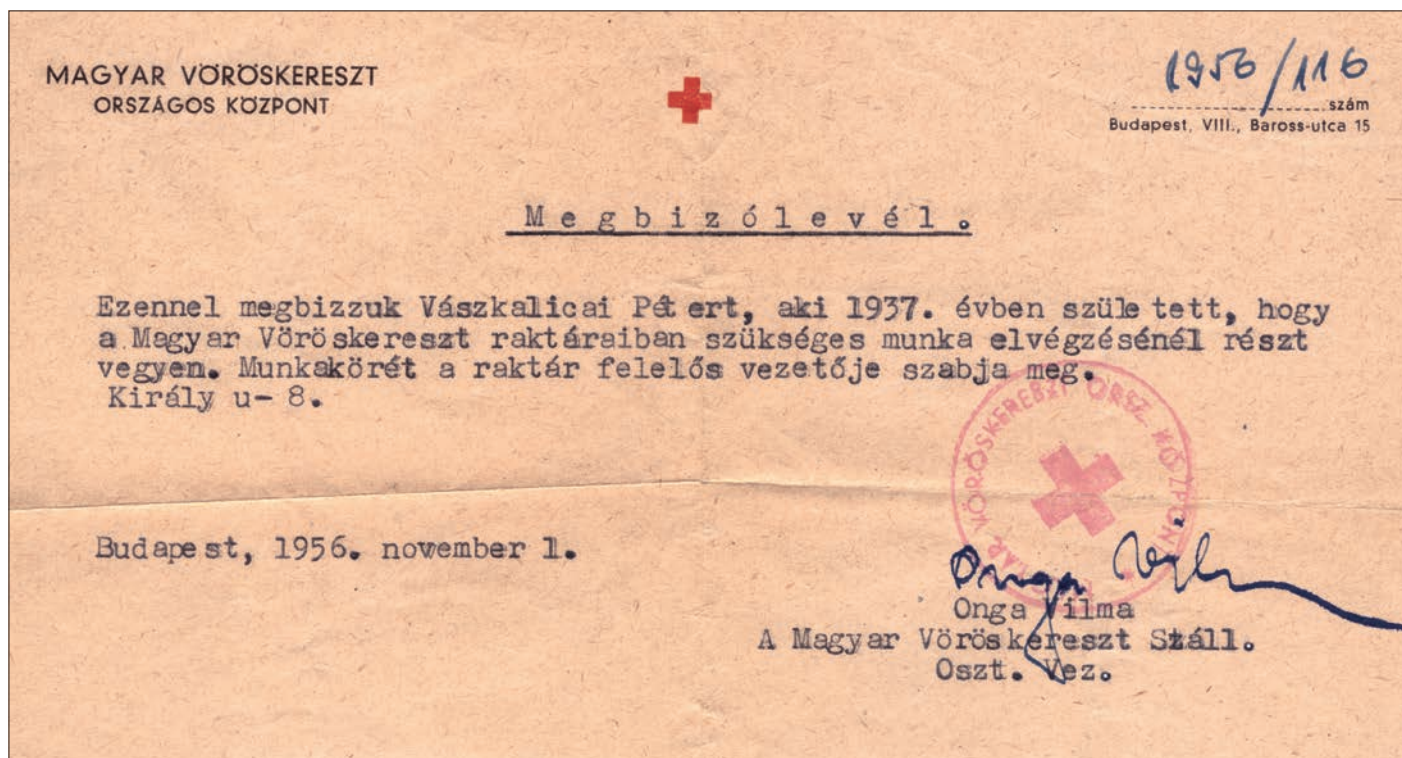
FOTO: VIRÁG JENŐ

Orosz ágyúlövedék ütött nyílást az Üllői út 24. homlokzatán – a második emeleti teológusotthon egyik lakója, írásunk szerzője zászlót helyez a nyílásba

érzés volt, hogy félelem nélkül, rendőrök közelében is hangozhatott az ütemes kiáltásunk: „Kossuth-címet akarunk!”

Egy alkalommal, amikor az egyik budai utcában hosszú percekre megállt az összetorlódt tömeg, kinyílt felettünk egy emeleti ablak. Egy fiatal nő – látva a zászlós ünneplőket – egy címeres zászlót tett

ki az ablakába. Százak kezdtek feléje kiáltani: „Kivágni! Kivágni!” Nem értette. Zavartan, tanácstalanul nézte a feléje irányuló tekinteteket. Majd észrevéve a címerfosztott zászlókat, visszahúzta a sajátját, és rövid idő múlva – határtalan utcai örömujjongás kíséretében – lyukasan tette ki. A forradalom jelképe lett. ►

Papírfáklyák a Kossuth téren

Késő délután volt már, amikor a Bem-szobortól a Parlament épületéhez jutotunk. „Halljuk Nagy Imrét!” – skandálta ismételten a hatalmas tömeg. Hosszú órákig álltunk ott. Ez alkalmat teremtett újabb és újabb jelszavakra. A tömeg oszlatását azzal akarták elérni, hogy a téren lekapcsolták a közvilágítást. „Sötétben is maradunk!” – zúgott percekig, majd valakinek eszébe jutott, hogy a nála lévő újságot meggyújtja. Hamarosan mindenfelé lobogtak a papírfáklyák, és hangzott a kíséző szólam: „Gerő Ernő, gyere ki, ég a házad ideki!” Végül a Parlament egyik kinyíló ablakából Nagy Imre szólította meg a teret betöltő sokadalmat: „Kedves elvtársak!” Az azonnali folytatást a perceken át tartó válasz akadályozta meg: „Nem vagyunk mi elvtársak!” – majd néhány semmitmondó mondata után lassan szétszéledve indultunk haza.

A fűrészelés öröme

A mámorítóan szép napokról csupán néhány emlékkép felvillantása lehet feladatom ez alkalommal. Fűrészelés Sztálin szobrának törzséből, amely fektetve is embermagasságú volt. Hatvan éve már, hogy íróasztalomon levélnehezék. Tíz éve csak annyi időre váltam meg tőle, amíg a Petőfi Irodalmi Múzeum kiállítását gazdagította.

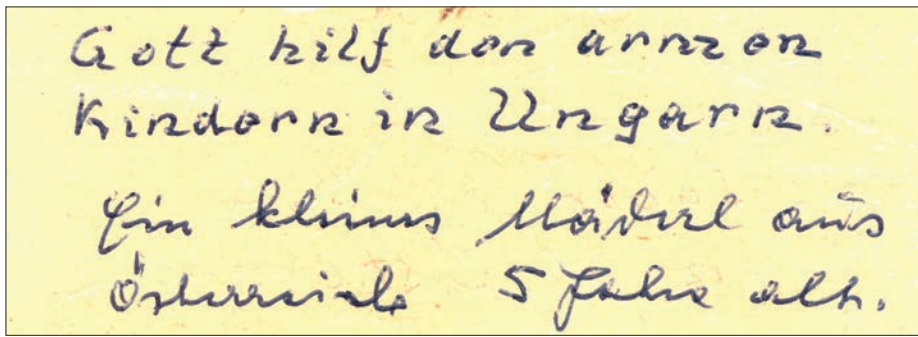
„Sztálin fogja mindnyájunk kezét!” – hangzott gyermekkoromban a nagyságát dicsőítő ének. Szülőhelyén, az egykori szovjetunióbeli Goriban az őt bemutató kiállítás vendéglönyvébe egy orvosnő a következőt írta be: „Dicső Sztálin! Szeretett vezérünk! Szenteltessék meg a te neved!” Számomra ez a fémdarab hat évtizede hirdeti, hogy Isten dicsőségét a véreskezű diktátorok is csak egy ideig rabolhatják meg, s máig sugárzik a fűrészelés öröme, hogy ezt megélhettem. A közelünkben lévő Corvin köznél napokon át meg-megújuló harcok folytak, hevességüket szétlőtt tankok és páncélautók mutatták. Október 27-én három orosz tank fordult be a Kálvin térről az Üllői útra. Kettlen a teológusotthon egyik ablakából figyeltük, ahogyan géppus-

kák sorozatlövései végigszántják a házfalakat. Majd amikor az első tank ágyúcsöve kezdett felemelkedni és felénk fordulni, az ablaktól kiugrottunk a folyosóra. A következő pillanatban az ágyúgolyó ott robbant, ahol korábban álltunk. A szoba és a szétlőtt szekrény Harmati Béla teológustársamé volt. Másnap zászlót tettem a fal nyílásába.

Hartbergből sok szeretettel

Ekkorra már elért hozzánk a Magyar Vöröskeresztől egy üzenet, amelyben raktári munkákhoz kérték teológusok segítségét. Külföldről, elsősorban a szomszédos Ausztriából indultak meg a segélyszállít-

Cédula a csokoládé mellett: „Isten segítse a szegény gyerekeket Magyarországon. Egy 5 éves kislány Ausztriából”

mányok, a gigászi nagyhatalommal harcoló kis ország szabadságharcát és lakosait akarták segíteni. A szétbontott és a feladatunk szerint szétválogatott csomagokban a segítő szeretet és a megbecsülés számtalan jelével találkozhattunk. Egy nagy halom használt, de kitűnő minőségű cipő mindegyikében bájos helyesírási hibával, két t-vel nyomtatott üdvözet szólította meg a majdani használókat. Egy játékokkal teli csomagban a küldő lakhelyét ábrázoló levelezőlap feküdt, a képen lakóháza kereszttel megjelölve, írott oldalán a nyelvtanilag hibás, de szándékában emelkedetten szép, magyar szöveg: „Szívélyes üdvözetet a szegény magyar gyerekeknek küld Ausztriából, Hartbergből sok szeretettel Lenz család!” S egy szelet csokoládé mellett német nyelvű cédula: „Isten segítse a szegény gyerekeket Magyarországon. Egy 5 éves kislány Ausztriából.” A szöveget nyilván nem ő írta, ő lemondott a kapott édességről. A címmel is ellátott üzeneteket azzal a szándékkal tettem el, hogy majd köszönetet írok, ám ezt a későbbi események lehetetlenné tették.

Pár nap múlva a Vöröskereszt országos központja a teológusok munkáját megbízással látta el hivatalossá, s hordhattuk a megbízással járó, vöröskereszttel kiegészített nemzetőri karszalagot. Magam a Király utcai raktár munkájában többnyire az éjszakai műszakot választottam – azért két-három órás alvás mindig jutott a ruhahegyek egyikén –, hogy nappaloként az utcákat tudjam járni. Nemegyszer kellett elmenni járdákon heverő halottak vagy tereken ázott sírok mellett, amelyek egyikén a két lécdarabból összeszőgezett sírkeresztben ceruzával írva csak ennyi állt: „Ketten vannak”.

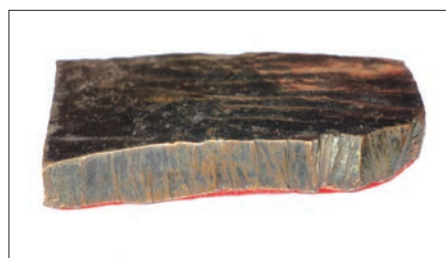
Belém égett egy halottakkal tele teherautó látványa: a „véres csütörtök”, október 25-e Parlamentnél lelőtt áldozatai voltak rajta. És a szép emlékek: vidéki teherautók, amelyekről ingyenkenyeret osztottak; betört

üvegű kirakatok, amelyekből napok múltán sem hiányzott semmi; a harcok áldozatainak megsegítésére kitett, papírpénzzel teli kartondobozok, amelyeket senki nem őrzött. A forradalom tisztaságának megőrzése íratlan szabály volt mindenkinek.

A forradalmi napokban természetesen egyházi eseményeknek is részesei voltunk. Így egy megbeszélésnek a fiatalokkal megtelt Deák téri gyülekezeti teremben, ahol a tervek között helyet kapott egy ifjúsági egyesület megalapítása is. De ezeknek sem lehetett folytatásuk.

Bús végzet int

A 23-án bennünket gyávasággal vádoló egyetemista lánnyal többé nem találkoztam, így nem tudtam neki elmondani, hogy vállalt hivatásom miatt sem fogok fegyvert. Más módon próbálok és tudok segíteni. A raktárban végzett mun-

Így múlik el a világ dicsősége – a Sztálin-szobor egy darabja

kák mellett például véradással. Amikor a szomszédos klinikán vért vettek tőlünk, ott volt egy sebesült orosz katona is. Talán rajtam kívül sem bánta senki, ha leadott vérünk esetleg rajta segít. Akkor már nem ellenség, hanem segítségre szoruló embertárs volt, aki még arról sem tehet, hogy ellenünkben kellett fegyvert fognia.

Egyébként is számos alkalom adódott, hogy ne legyünk gyávák. Egyik nap meghallottuk, hogy a Mikszáth tér közelében, egy pékműhelyben kenyeret sütnek.

Akkor ketten vállalkoztunk beszerzőutóra a ház lakói számára, akik között gyerekek is voltak. A Szentkirályi utca közepén meg kellett állnunk, mert az utcát keresztező Baross utcában nagy csörgéssel egy orosz tank haladt. A hátsó része lángolt, Molotov-koktélt dobhattak rá. A kereszteződésben felénk fordított géppuska sorozata elől egy kapualjba ugrottunk, ott várva meg, hogy a tank dübörgése elcsendesedjen. A sorozat egyik golyója az orvosi egyetem kerítése egyik vasrúdjának végét díszítő golyót szakította le. A felém gurult vasgolyót felvettem, és éveig őriztem.

A Mikszáth tér sarkánál váratlanul egy fegyver csöve nyúlt ki a ház mögül. Megálltunk, mást nem tehattünk. Hamarosan megláttuk a fegyvert tartó kezét is, majd a hozzá tartozó katonát. Magyar katona volt, kenyérral térhettünk haza. Mindenki így élt akkor. Nem kellett mindehhez különös bátorság sem. De – kedves, sírásba csukló hangodon bennünket megvádoló egyetemista leány, akinek ezt még évenként keresztül szerettem volna elmondani – gyáva sem voltam.

November 4-én hajnalban a raktár vezetője odajött hozzánk: „Fiúk, induljatok haza, az oroszok megtámadták Budapestet...” A néptelen utcákon haladva valóban hallani lehetett az akkor még távoli lövéseket. Csak a széles Rákóczi útnál kellett egy ideig figyelniük, amíg a megtapasztalt csöndben átszaladhattunk.

Ismét megtörtént az, amit Heine német költő az 1848–49-es szabadságharc leverése után 1849 októberében című versében írt meg rólunk: „Őneki egy bús végzet int – / Zászlójuk a szélben dagad bár, / Bukik a hős, szokás szerint / És győz az állati erő, a barbár.”

✱

Zárszóként álljon itt egy emlék 1992-ből. A fasori gimnázium egyik osztálya testvériskolai meghívásra Angliába utazott autóbusszal. Az iskola hitoktatójaként kísérőjük lehettem. Egy németországi benzinkút melletti étterembe tértünk be reggelizni. Amikor fizetni akartunk, a vendéglő tulajdonosa – névjegyét is átadva – elhárította a fizetést. Elmondta, hogy 1956 októberében – még gyerekként – csodálva nézte a magyarországi harcokról sugárzott híradókat. Azóta sem tudja elfelejteni, ahogyan magyarországi fiatalok kézfegyverekkel harcoltak az orosz tankok ellen. Ezt a csodálót sok év után azzal szeretné kifejezni, hogy vendégül lát bennünket.

● ZÁSZKALICZKY PÉTER
nyugalalmazott lelkész

„Mindig csak ültetek”

Találkozás Tóth-Máthé Miklóssal

„A jövőnek írom, ahogy minden művemem” – mondja Tóth-Máthé Miklós most író Kálvin-regényéről. A debreceni író október 16-án az Uránia Nemzeti Filmszínházban, a reformációi gálán vehette át a Protestáns Újságírók Szövetségének (Prúsz) ez évi Rát Mátyás-díját. Ennek apropóján a készülő műről beszélgettünk vele.

Tóth-Máthé Miklós saját versét szavalja a miskolci Petőfi-szobornál az 1956-os forradalom napjaiban, október 25-én
Fotó: Farkas Gyula

– Számos történelmi regényt, színdarabot írt, többet protestáns nagyjainkról. Mikor olvashatunk egy jó Tóth-Máthé Miklós-dramát az átvett elismerésnek is nevet adó evangélikus Rát Mátyásról?

– Valaki mindig figyelmembe ajánl egy történelmi személyiséget. Legutóbb például Bakócz Tamás katolikus érseket, aki meggyőződésem szerint korának legnagyobb formátumú magyar politikusa volt, de a kommunista történetírás méltatlanul háttérbe szorította. Róla szóló művemem, *A nagyrahivatott* című drámát most is játszószák, nemrég Aradon mutatták be a vértanúk emléknepjához kapcsolódóan. Egy ismerősöm tavaly azt mondta, írjak III. Béla királyról drámát. Aztán idén már azt kérte, írjak IV. Béláról. Mondtam neki: még szerencse, hogy nem volt V. Béla is.

– Mégis mi lesz Rát Mátyással?

– Sose lehet tudni. Ha evangélikus testvéreim úgy gondolják, utánanézhettek ennek a Rát Mátyásnak is. Persze értesülve az engem ért elismerésről, magam is jobban utánaolvastam. Színes élete volt, nem mellesleg ő adta ki az első magyar nyelvű újságot. Érdekes párhuzam ez egy korábbi hősömmel, a református Ráday Pállal, akinek Rákóczi nótáriusaként nagy szerepe volt az első magyar hírlap, a latin nyelvű *Mercurius Veridicus* kiadásában. Rádayval indult tehát a magyar, Ráttal pedig a magyar nyelvű sajtó.

– Rát életében is benne van a dráma?

– Mindenképpen. Ha őszinték vagyunk, a benne lévő tehetséghez képest valamiért nem vitte igazán sokra. Talán nem tudta eldönteni, hogy valójában mit is akar. Újságot szerkesztett, lelkészkedett, nyelvészkedett.

Névjegy

Tóth-Máthé Miklós 1936-ban született Tiszalúcon református lelkészi családból. Anyai ágon szinte a gályarabokig visszamenően prédikátorok voltak az ősei. Sárospataki, debreceni, diósgyőri diákvevei után elvégezte a Színművészeti Főiskolát, majd közel tíz évet töltött színpadon Veszprémben, Békéscsabán, Győrött, valamint Budapesten a Tháliában és a Vígszínházban.

Első novellája 1971-ben jelent meg a *Magyar Ifjúságban*, első könyve *A csokornyakkendős* című novelláskötet volt. Azóta íróként él, több mint harminc kötete jelent meg. Több műfajú szerző, írt és ír novellákat, kisregényeket, regényeket, drámákat, satirikus és humoros írásokat, de verseket is. Mindezek mellett sok publikációja jelent meg a *Reformátusok Lapjában* és a *Confessióban*.

A pályamódosítás után sem tagadta meg színészi hivatását, gyakran tartott előadóesteket, Ady- és Csokonai-műsora CD-n is megjelent. Nyolc évig beszédművelést és dramaturgiát tanított a debreceni református teológiaián.

Életművéből szírként emelkednek ki protestáns háttérű regényei és drámái. Mint például a „*Megszámálta futásodat...*” című műve Károli Gáspárról, az *Isten trombitája* Melius Juhász Péterről, *A szabadság nótáriusa* Ráday Pálról, az *Élet zsolotárhangra* Szenczi Molnár Albebről vagy a *Kossuth papja* című kisregény Könyves Tóth Mihályról. A Magyar Érdemrend tisztikeresztje és a Károli Gáspár-díj tulajdonosa.

Egyszóval meglehetősen cikcakkos volt az élete. Így viszont semmiben sem bontakozott ki igazán. A lapját is csupán alig több mint két évig adta ki.

– Egyelőre, ahogy a díjátadón is elhangzott, egy Kálvin-regényen dolgozik. Azt mondta, hogy „együtt érző ösztönzéseként” tekint a díjra. Ilyen kemény fába vágta a fejszéjét?

– Nagyon keménybe. Hiába van már mögöttem annyi dráma és regény, mindig újra kell kezdenem, Kálvinnál pedig különösen, mert róla ugyan sok tanulmány és monográfia jelent meg, de szépírás – magyarul legalábbis – még nem.

– Mi lehet az oka?

– Felületesen nézve Kálvin nem éppen szimpatikus figura. Nem olyan, mint Luther. A német reformátor – és ezt a regényemben maga Kálvin állítja – nagy kitárlkozó, ő pedig nagy bezárkózó. Luther életszerető volt, Kálvin ezzel szemben aszkéta, mindig beteges, rossz gyomrú, rossz étvágyú, rossz alvó, humortalan. A Luther-féle figurákról nyilván szívesebben írunk. Kálvinról emiatt nagyobb próbátétel olyan regényt írni, amelyben a vé-

gén valahogy mégis megszereti az olvasó, és megérti, megérzi, hogy ki volt a marcona külső mögött valójában, sőt együtt tud érezni vele. Mert valamit tudni kell: eleve istenkísértés, ha valaki egy valaha élt embert megpróbál élővé mozdítani a mai kor számára. Ez csak úgy sikerülhet, ha beleéli magát a figurába, mint egy színházi szerepbe, és végül azt mondja az olvasó: tényleg, ilyen is lehetett a genfi reformátor. Ha ez megvalósul, elértem a célokat. Mert nem igaz, hogy Kálvin csak keserű tudott lenni. A regénybe beleszóttam például egy nagyon szép szerelmi szálát, hiszen a főhősnek felesége is volt, akit nagyon szeretett. De ezért kezdtem a regényt a gyerekkorával, hogy lássák az olvasók azt is, miken ment keresztül, miért lett olyan, amilyen. Ugyanakkor a humorát is megmutatom, ha nem volt is olyan egetverő, és az emberségét is: amit adtak volna neki a fizetésén túl, mindent mereven elutasított azzal, hogy inkább a szegényeknek adják. E vonások miatt lesz ez a Kálvin-portré nívum a korábbiakhoz képest.

– „Mi, emberek rendkívüliek vagyunk. Fát ültetünk, pedig jól tudjuk, mire ak-

korára megnő, hogy felmászhathatnánk rá, már túl öregek leszünk. Alkotmányokat írunk olyanoknak, akik még meg sem születtek, és talán meg sem érdemlik. Megpróbálunk gondoskodni a betegekről, miközben belehalunk a magunk bajába. Szerintem ez tesz bennünket nagyon bátorra. [...] Tóth-Máthé Miklós fát ültet, alkotmányt ír, betegekről gondoskodik. Bátor ember” – fogalmazott Novotny Zoltán Prúsz-elnök a laudációjában. Ön kinek írja ezt a regényt?

– A jövőnek írom, ahogy minden művemet. Biztos vagyok abban, hogy most is, ezzel a munkámmal is ültetek. Amióta színészből írónak tértem, mindig csak ültetek. A csemeték pedig növekednek – valamelyik könnyebben, a másik nehezebben. Egy azonban biztosnak tűnik: ha Isten magához szólít engem is, és drága feleségem után megyek, azért sok minden itt marad utánam, és ezek között lesz egy olyan Kálvin is, akit elsősorban nem rideg mivolta miatt, hanem az emberi arca és az általa véghez vitt nagy dolgok miatt tartanak számon az emberek.

● KISS SÁNDOR

Hallhatóan evangélikus!

A Magyarországi Evangélikus Egyház félórása

Erős vár a mi Istenünk! címmel, megújult tartalommal, új rovatokkal, stúdióbeszélgetéssel, zenével jelentkezik egyházunk félórása.

A mikrofonnál *Stifner-Kőháti Dorottya és Hajdú Tibor.*

Az október 31-én, a reformáció emléknapján jelentkező műsor tervezett tartalmából:

Mi történt pontosan 499 évvel ezelőtt ezen a napon? 1517-ben hol tartott életútján reformátorunk? Legendák és valóság a jeles nap kapcsán – dr. Korányi András lelkészt, egyháztörténészt kérdeztük.

Hogyan lettünk éneklő egyház? Mi a története legkedvesebb evangélikus énekünknek? – dr. Finta Gergely orgonaművész, egyházzene-szész válaszol.

Aki az Üllői út 24.-ben élte át a forradalmat – beszélgetés Zászkaliczky Péter nyugalmazott lelkésszel.

Kéthetenként hétfőn, 13.30-kor a Kossuth rádióban
Interneten: Mediaklikk.hu

Az Északi Evangélikus Egyházkerület a közgyűlését a 2005. évi IV. tv. 84. § alapján november 11-én, pénteken (a szokásostól eltérő időpontban) 11 órakor tartja a Budahegyvidéki Evangélikus Egyházkerület közösségi termében (1123 Budapest, Kék Golyó u. 17.). A közgyűlést követően együtt megyünk át a Deák téri templomba az Evangélikus Országos Múzeum új kiállítóterének 15 órától kezdődő megnyitójának ünnepségére, amelynek keretében egyházunk hivatalosan megnyitja a reformáció jubileumi emlékét.

Fébé Segítő Szolgálat. Kedves Testvérek! Örömmel számolunk be a Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesület új arculatáról. Az egyesület a jövőben – a Fébé Segítő Szolgálat kiegészítő névvel – az önkéntes segítségnyújtás megszervezésével elsősorban családokat és egyedülállókat szeretne támogatni a mindennapi életben. Szeretnénk segíteni egyedülállóknak a bevásárlásban, takarításban, kísérésben... családoknak gyerekfelügyeletben, korrepetálásban, betegek gondozásában... rászorulóknak ruhát és

élelmiszert osztanánk... betegeknek, időseknek segédeszközöket (kerekes széket, járókeretet stb.) adunk kölcsön. Első akciójuk azoknak kíván segíteni, akik fekvőbeteg hozzátartozójukat ápolják. 2017. január 21-én, szombaton a Sarepta Budai Evangélikus Szeretothonban 10-től 15 óráig olyan együttléteket szervezünk, melyen a konkrét ápolási ismereteken túl lelki közösséget is megélhetünk a velünk együtt munkálkodókkal. Várjuk azok jelentkezését, akik segítséget kérnek, vagy segíteni tudnak! Jelentkezni lehet a febe.egyesulet@gmail.com e-mail-címen, vagy írjon levelet a 1021 Budapest, Hűvösvölgyi út 193. címre! Honlapunkat elérheti a www.febeegyesulet.hu oldalon. Ha kérdése van, hívjon a 20/500-7483-as telefonszámon! Erős vár a mi Istenünk!

Üdvözlettel: MADOCSAI DÁNIEL
ügyvezető és az egyesület elnöksége

Megjelent a 2017. évi bibliaolvasó Útmutató. Ára 420 forint; olvasmányokkal bővíve 640 forint. Megvásárolható a Luther Kiadó könyvesboltjában (1081 Budapest, Kiss József u. 2/A; nyitva hétfőtől péntekig 9 és 17 óra között) vagy a kiadó webáruházában (Bolt.lutheran.hu), illetve megrendelhető a kiado@lutheran.hu e-mail-címen.

A nyugdíjas lelkészek szokásos összejövetelén, november 4-én fél 10-kor a Deák téri gyülekezetben Széll Bulcsú tart előadást *Az Ige és igék fontossága és áldása életünkben* címmel.

Evangélikus Élet-előfizetés jelentős kedvezménnyel

Ha megrendeli lapunkat, és hoz magával még egy előfizetőt, akkor mindkettejük előfizetése ajándék hónapokkal hosszabbodik. Negyedéves előfizetéshez egy, féléveshez két, egész éveshez pedig négy további hónap az ajándék.

Az Evangélikus Életet megrendelheti e-mailben a kiado@lutheran.hu címen és telefonon is: 06-1/317-5478 vagy 06-20/824-5518. Előfizetési díjaink: egy hónapra 1195 Ft; negyedévre 3575 Ft; fél évre 7150 Ft; egy évre 14 300 Ft.

**50 ÉVE HARANGÖNTÉS
ÓRBOTTYÁNBAN
GOMBOS MIKLÓS
aranykoszorús
harangöntőmester**

Kiváló magyar szakemberek által készített, külföldön is elismert magyar termékeket gyártunk (harangjátékokat is) a harangokkal kapcsolatos bármely munkához.

harangontes.hu – harangontode.hu

Levél cím: 2162 Órbottyán, Rákóczi u. 121.
Mobil: 30/948-9575, fax: 28/361-770.
E-mail: gombosmi@harangontes.hu

Sörben sült csülök

Elkészítés

A csülköket mossuk meg, csöpögtessük le, majd kenjük be az olajban elkevert fűszerekkel, és sózzuk-borsozzuk. (Ha a húst előző nap készítjük elő, akkor intenzívebben beszívja az aromákat.) Fektessük a húsokat egy kiszírozott tepsibe, majd öntsük fel a sörrel, amely ropogóssá és ropogóssá teszi a csülköt. Fedjük le alufóliával, és tegyük be a magas hőfokon előmelegített sütőbe. Néhány perc után vegyük lejjebb a sütő hőfokát, és kb. két órán át pároljuk a húst. Közben ha elfogy alóla a lé, pótoljuk vízzel. Ha a hús megpuhult, vegyük le az alufóliát (ekkor dobhatunk mellé parázsburgonyát), a csülköket locsolgassuk meg a szafttal, majd hagyjuk ropogósra pirulni. Egészben, a szaftjával, krumplival, valamint párolt káposztával tálaljuk.

• M. T. ZS.

Hozzávalók

2 db csülök
 1 nagy fej reszelt
 vöröshagyma
 10 cikk zúzott
 fokhagyma
 1 mokkáskanálnyi
 reszelt gyömbér
 1 üveg sör
 só, bors
 majoránna
 köménymag
 kevés sertéssér

Íó étvágyat!

Zebra

A z állatkertben biztosan látátok már ezeket a csinos lovacskákat. Három fajuk él Afrika különböző tája-in, valamennyien fehér alapon feketén csíkokkal. Ez a csíkozás akár a személyi igazolványuk is lehetne, ugyanis nincs két egyforma zebra. Kutatók a magasból, helikopterről fényképezik őket, és a csíkok alapján azono-

sítják az egyes állatokat. Ahogyan minden ember ujjlenyomata más és más, ugyanúgy nincs két azonos csíkozású zebra sem.

Tudósok sokat vitatkoztak és vitakoznak ma is azon, mire jó a zebrák sajtós, de nagyon szép mintázata. Egy mindenesetre biztos: a távolban álló zebra – különösen a déli hőségben – sokkal jobban beleolvad a környezetébe, mint például az egyszínű gnú.

A zebrák kisebb csoportokban járnak a szavannát, de a száraz évszakban több százan is összeverődhetnek. Gyakran társulnak más növényevőkkel: gnúkkal, zsiráfokkal, néha struccokkal is. A magas állatok – a zsiráfok vagy a struccok – a zebrák segítségével vannak, mert távolabbra látnak, és előbb veszik észre a lopakodva közeledő oroszlánokat. A tarka zebraméneket egy csödör vezeti és védelmezi; néha kemény harcot vív egy közeledni próbáló riválissal. Ha olvastátok Gerald Durrell *Vadállatok bolondja* című nagyszerű könyvét, emlékezhetnek, milyen agresszív tud lenni egy zebracsödör.

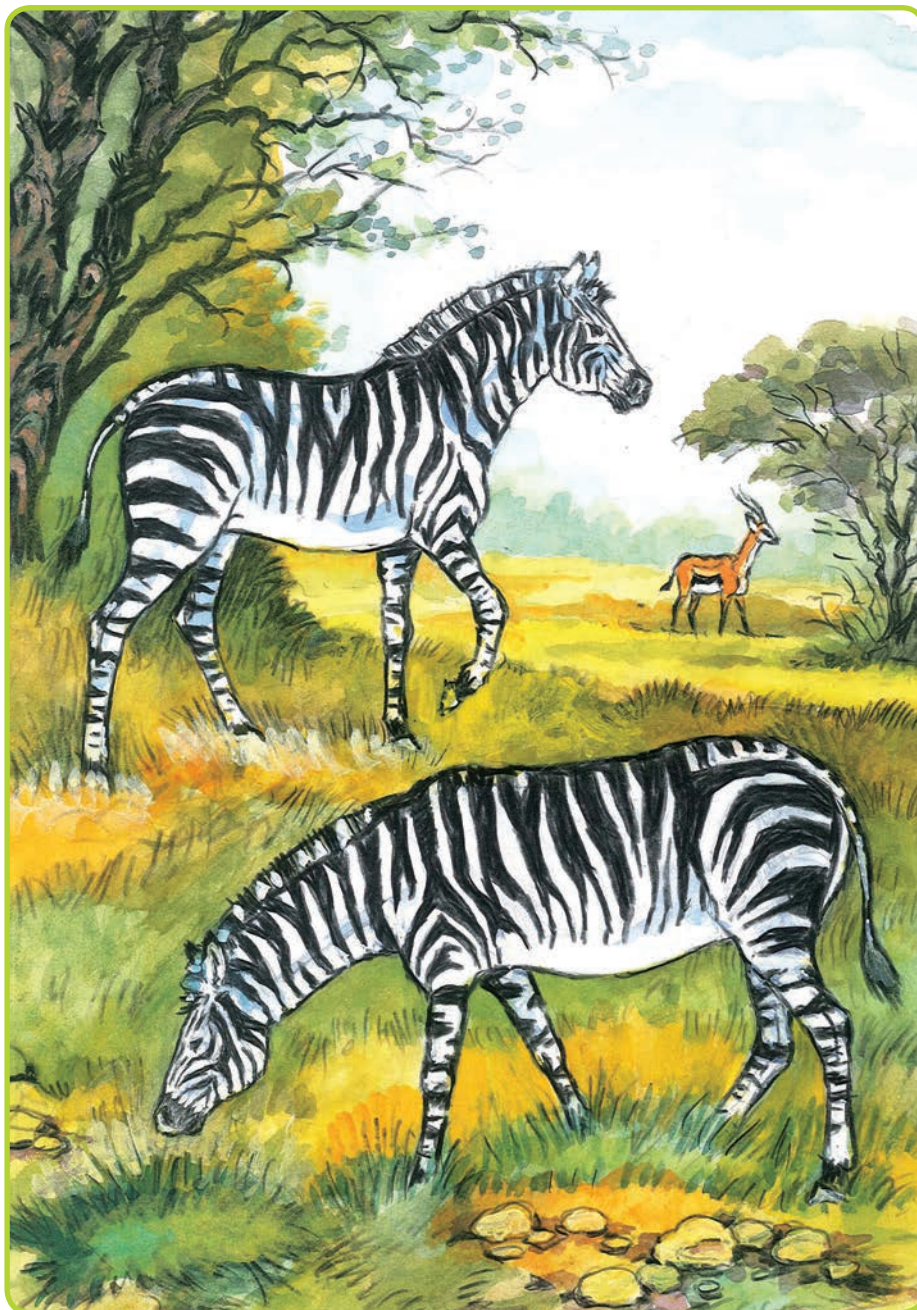
Ezek a csíkos állatok gyorsan és kintartóan tudnak futni. Erre szükségük is van, hiszen számos ellenségük vadászik rájuk. Különösen a nemrég született csíkok veszélyeztetettek, mert még nem képesek olyan gyorsan futni, mint a felnőtt állatok. Az oroszlánok főleg éjszaka vadásznak a zebrákra. Jól látnak a sötétben, észrevétlenül közelíthetik meg a pihenő állatokat. A hiénák különösen a csíkokra vadásznak. Bár a kancák kemény rúgásokkal védelmezik őket, a hiénáknak gyakran mégis sikerül elragadniuk szegény fiatal zebrákat.

A legelő állatok sokat vándorolnak, mert keresik a friss fűvet. Ha folyókon kell átúszniuk, sokan az ott várakozó nilusi krokodilok áldozataivá válnak.

● SCHMIDT EGON

Kérdések

1. Vajon mennyi ideig vemhes a zebra?
2. Hány csíkjája van?
3. Próbálták a lovakhoz hasonlóan kocsiba fogni?

RAJZ: BUDAI TIBOR

Ha állatkertben jártok, fényképezzétek le a zebrákat, és otthon keressétek meg a különbségeket az egyes állatok mintázata között. A képeket várjuk a szerkesztőségben. Címünk: Evangélikus Élet szerkesztősége, 1091 Budapest, Üllői út 25.; e-mail: evelet@lutheran.hu.

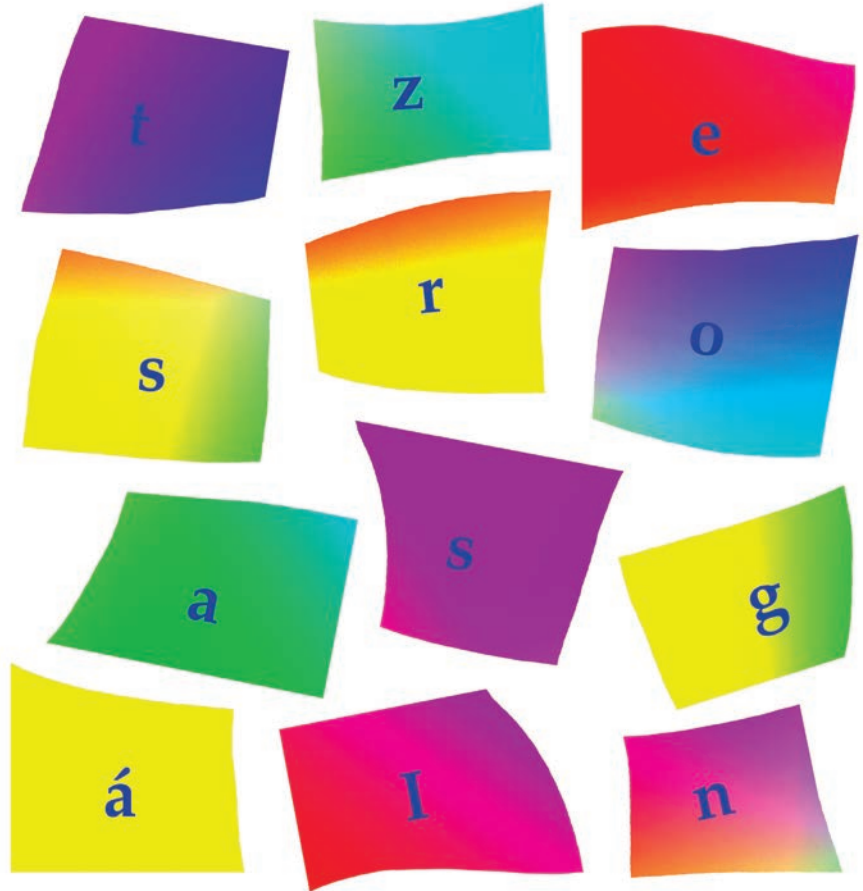

Jézus érintése. Amikor gyerek voltam, még senki sem hallott az érintőképernyőről. A szomszédunkban élt egy nagyon öreg néni, aki még azon is csodálkozott, hogy az unokája szobájában van egy doboz, amelyben mozognak és beszélnek az emberek. A tévére gondolt. Neked biztosan természetes, hogy csak hozzá kell érni az érintőképernyőhöz, és kinyílik a nagyvilág, ismereteket gyűjthetsz, elolvashatod a leveleidet, elmerülhetsz egy játékban, vagy beszélgethetsz a legjobb barátoddal. Megfigyelted, milyen érzékeny egy ilyen képernyő? Olvasd el Márk evangéliumának 10. fejezetéből a 13–16. verseket! Azért vitték a gyerekeket Jézushoz, hogy megérintse őket. A gyerekek is érzékenyek az érintésre: az idegenétől (nagyon helyesen!) félrehúzódnak, a baráttal összepacsiznak, a szülői simogatástól megnyugszanak, az elismerő vállveregetéstől kivirulnak. Egy-egy érintés bennünk is, akárcsak a képernyőn, változásokat idéz elő. Jézus érintése ölelés és áldás. Öleléssel szeretetbe fogad, áldásával pedig szélesre tár egy csodálatos kaput. A rejtvényből megtudod, melyet.

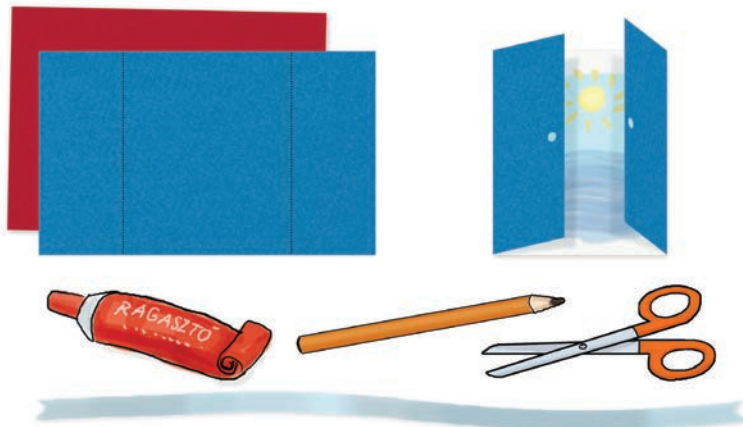
► Téged milyen kérdés foglalkoztat? Ha megírod, a Töprengő szívesen keresi veled együtt a választ.

Úr Jézus! Köszönöm, hogy engem is megáldasz. Te soha nem téveszted el ezt a mozdulatot. Nem kicsinyítesz, nem nagyítasz, és semmiképpen sem szakítod meg velem a kapcsolatot. Ámen.

► Figyeld a puzzle-formákat és az egymásba áttűnő szivárványos színeket, és illeszd össze az alakzatokat! Megtudhatod, mi táru fel a Jézus áldásával kinyíló kapu mögött. A helyes megfejtést szerkesztőségünk címére beküldők között jutalmat sorsolunk ki. Neved mellett életkorodat is tüntesd fel!

► Készíts kaput! A mögötte elhelyezett lapra rajzold le egy élményedet, amikor valami szép táru a szemed elé!

Új nap – új kegyelem

Vasárnap (október 30.) *Legyetek tehát ti is türelemmel, és erősítsétek meg a szíveteket, mert az Úr eljövetele közel van.* Jak 5,8 (Péld 10,28; Mt 22,15–22; Fil 3,17[18–19]20–21; Zsolt 125) Mít jelent a „közel”? Az Úr eljövetelének idejét nem tudhatjuk, de bármelyik pillanatban itt lehet! Ígérete hatalmas ösztönzés a kitartásra, a szorongva is örömteli várakozásra és a szívét erősítő reménységre. Az első keresztyének a saját életükben várták őt vissza, és ez nem tévedés volt! Szabad nekünk is így várni Urunk visszajövetelét. Ma is csak az lehet a helyes magatartás az Úr iránt, ha szeretjük őt, mert szeretete a hatalmába vett.

Hétfő (október 31.) *Aki tulajdon Fiát nem kímélte, hanem mindnyájunkért odaadta, hogyan ne ajándékozná nekünk vele együtt mindent?* Róm 8,32 (Ézs 12,6; Mt 5,2–10[11–12]; Róm 3,21–28; 2Kor 6,11–7,1) Isten a Fiában mutatta meg, hogy ki ő, és mit akar velünk. Kegyelmes szeretetének semmi oka nincs bennünk, minden oka csakis Istenben van. Nincs emberi érdem vagy teljesítmény, amely számítana, csak a Fiút s vele teljes és örök életet ajándékozó kegyelem! Erről írta Luther: „Az egyház igazi kincse az Isten dicsőségének és kegyelmének legszentebb evangéliuma.” Az Úr Jézussal kaphatunk meg mindent, akit mindnyájunkért odaadott a szent Isten! Ujjongó örömmel kiáltunk bele ezt a világba!

Kedd (november 1.) *Az Úr pártját fogja a szegénynek, megszabadítja a halálos ítélettől.* Zsolt 109,31 (Zsid 2,11; ApCsel 17,1–10; 2Kor 7,2–16) Isten Fia, az örökkévaló Ige nem csupán kirándulást tett ebbe a világba, amikor „testté lett” (Jn 1,14), hanem a bűn következményeit hordozó létünkbe üresítette bele magát. Testvérünk lett, hogy magára vegye a halál átkát, bűneink ítéletét. Azért, hogy mi – szegények és elveszettek, a bűn adósrabszolgái – Isten gyermekei lehessünk megváltó Urunk, Jézus Krisztus által! Mély szegyenkezéssel, megrendüléssel és hálás odaadással válaszolhatunk arra, hogy ő nem szégyell minket az Atya előtt testvéreinek nevezni!

Szerda (november 2.) *Igaz szolgám sokakat tesz igazzá ismeretével, és ő hordozza bűneiket.* Ézs 53,11b (Mk 10,45; Jel 13,1–10; 2Kor 8,1–15) Jézus Krisztus az igaz Szolga, akinek váltságshalála bűneinkért az egyszери, tökéletes, Isten előtt örökre érvényes engesztelő áldozat. Az Úr Jézuson kívül ezért nincs más közbenjárónk! Csak őt megismerve jöhetünk rendbe Istennel: ezt jelenti a „megigazulás”, amely a reformáció legfontosabb témája lett. Isten ránk vonatkozó fölmentő ítéletének alapja az, hogy Jézus Krisz-

tus elhordozta helyettünk és értünk bűneink isteni kárhozzátását a kereszten. A Szentlélek által hitre ébresztett bűnösnek Krisztus tökéletes igazságát ajándékozza oda Isten, merő kegyelemből, egészen: azért, hogy benne és belőle éljünk.

Csütörtök (november 3.) *Isten nem vetette el az ő népét, amelyet eleve kiválasztott.* Róm 11,2a (Ézs 49,3; Mt 21,12–17[23–27]; 2Kor 8,16–24) Az ószövetségi próféták Isten szabadságát várva azt hirdették, hogy az Úr majd helyreállítja választott népének életét. Az Úr Jézus mennybemenetele előtt ez izgatta a tanítványokat is: „Uram, nem ebben az időben állítod fel újra a királyságot Izráelnek?” (ApCsel 1,6) Urunk nem utasította el ezt a várakozást, hanem azt mondta: „Nem a ti dolgotok, hogy olyan időkről és alkalmakról tudjatok, amelyeket az Atya a maga hatalmába helyezett.” (ApCsel 1,7) Jézus Krisztusban „igenné és ámenne” lett Isten minden ígérete, ezért hitvallásunk fontos mérceje az, hogy hűséggel tanúskodunk-e Izráel sorsa és jövője kapcsán is arról: „...az Isten ajándékai és elhívása visszavonhatatlanok.” (Róm 11,29)

Péntek (november 4.) *Állhatatossággal fussuk meg az előttünk levő pályát. Nézzünk fel Jézusra, a hit szerzőjére és beteljesítőjére.* Zsid 12,1–2 (Zsolt 69,33b; 1Kor 3,16–23; 2Kor 9,1–15) Valóban Istent keressük-e? Vagy csak önmagunkat, még Istenre hivatkozva is? Isten azt akarja, hogy megtaláljuk őt. Ezért leplezi le szívünk csalárdságát és állhatatlanságát. És ezért irányítja figyelmünket az ő Fiára: őt kell ismerni ahhoz, hogy Atyámnak ismerhessem az Istent. Az általa támasztott hitre van szükségem, hogy rá tudjak figyelni! Csak így futhatok állhatatosan a nekem rendelt földi pályán a hit örök beteljesedése felé.

Szombat (november 5.) *[Maradjatok meg] a hitben szilárdan és egyenesen, el nem tántorodva az evangélium reménységétől, amelyet hallottatok.* Kol 1,23 (Zsolt 81,14; 2Pt 3,13–18; 2Kor 10,1–11) Isten arra vágyik, hogy hallgassunk rá és bízunk benne. Hitünket azzal szilárdítja meg, ahogyan kijelenti ígéjében: amit már elkezdett velünk Krisztusban, Szentlelke által, azt teljesre fogja vinni örök szeretetében. Ez az evangélium reménysége. Az új ég, új föld és új, mennyei Jeruzsálem ígérete nem mese! Az Isten által készített üdv bizonyosságától el ne tántorodjunk, noha most még a bűn kísértését és következményeit hurcoljuk testünkben.

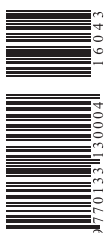
● ADÁMI LÁSZLÓ

Evangélikus Élet – A Magyarországi Evangélikus Egyház lapja – megjelenik kéthetente

E-mail: evelet@lutheran.hu • EvÉlet online: www.evangelikusélet.hu • Hirdetésfelvétel: hirdetes@evelet.hu • Előfizetés: kiado@lutheran.hu
 • Szerkesztőség: 1091 Budapest, Üllői út 25. fszt. 2. Tel.: 06-20/824-5519. Szerkesztőségi titkár (hirdetési ügyek referense): BALLA MÁRIA (maria.balla@lutheran.hu).
 Főszerkesztő: T. PINTÉR KÁROLY (karoly.pinter@lutheran.hu). Olvasószerkesztő: DOBSONYI SÁNDOR (sandor.dobsonyi@lutheran.hu). Korrektor: MÁTÉ TÓTH ZSUZSANNA (matetot@gmail.com). Tervezőszerkesztő: SZABÓ DÁVID KÁROLY (david.szabo@lutheran.hu). Rovatvezetők: KENDEH K. PÉTER – Oratio oecumenica (peter.kendeh@lutheran.hu), SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA – A vasárnap ígéje (mariann.matrai@lutheran.hu), LACKNER NÉ PUSKÁS SÁRA – Gyermekneknek (keszivegyul@gmail.com), TAMÁSY TAMÁS – Új nap – új kegyelem (tamytam@online.hu), DR. ECSEDI ZSUZSA – Cantate (ezsu@lutheran.hu), KOVÁCS ELEONÓRA – Thesaurus (eleonora.kovacs@lutheran.hu). Kiadja a Luther Kiadó (kiado@lutheran.hu), 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel.: 06-1/317-5478, 06-20/824-5518.
 Felelős kiadó: KENDEH K. PÉTER (peter.kendeh@lutheran.hu). Nyomdai előállítás: Konsilo Kft. (1022 Budapest, Tapolcsányi u. 6.). Felelős vezető: NAGY ZOLTÁN.
 Árusítja a kiadó. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Terjesztési ügyekben reklamáció a Magyar Posta Zrt. Hírlapüzletág telefonszámán: 06-1/767-8262 és a Luther Kiadónál • INDEX 25 211, ISSN 0133-1302. Előfizethető közvetlenül a kiadónál vagy postautalványon. Az előfizetési díj belföldön (illetve Románia és Szlovákia területén) negyedévre 3575 Ft, fél évre 7150 Ft, egy évre 14 300 Ft, európai országba egy évre 48 100 Ft (172 euró), egyéb külföldi országba egy évre 56 320 Ft (201 euró). Csak a minden hónap 15-ig beérkező lemondásokat tudjuk az azt követő hónap elsejével regisztrálni, ellenkező esetben még egy hónapig jár az újság. Beküldött kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Ára: 450 Ft

REFORMÁTORI ALAPMŰVEK

LUTHER VÁLOGATOTT MŰVEI

A Magyarországi Evangélikus Egyház 2017-re irányuló legnagyobb vállalkozása Luther Márton válogatott műveinek új, tudományos igényű magyar kritikai kiadása tizenkét tematikus kötetben. A reformátor műveinek német nyelvű sorozatával kapcsolatban az úgynevezett weimari kiadásra tekintettel tudnia kell az olvasónak, hogy annak több mint száz kötetéhez képest még mindig csak válogatásról beszélhetünk.

Magyarországon Luther műveinek sorozatszerű kiadása először és mindeddig utoljára a 20. század elején jelent meg, a Luther Társaság gondozásában. A Masznyik Endre (1857–1927) egyháztörténész, pozsonyi teológiai tanár által szerkesztett nagy ívű sorozat évtizedeken keresztül alapl művek számított. A négyszázadik évfordulóra készült hatkötetes kiadvány jelentőségét megbecsülve az újabb kutatások alapján a válogatás szempontjait meghaladottnak kell tekintenünk. Azokat ugyanis meghatározta a magyarországi protestantizmusnak a katolicizmussal folytatott küzdelme. A rendszerváltást követően – elsősorban a Magyarországi Luther Szövetség munkája nyomán – a reformátor számos irata látott ugyan füzet vagy könyv formájában napvilágot, de átfogó kiadási koncepcióról nem beszélhettünk. Örömmel tesszük most le egyházunk asztalára az elsőként elkészült válogatáskötetet. Reménység szerint ez nemcsak az egyházi közvélemény, hanem világi érdeklődők számára is komoly segítséget nyújt a reformátor életművének megismeréséhez, továbbá egyházunk megújulásához és a hazai szellemi élet gazdagításához.

KÖNYVEINK MEGRENDELHETŐK

A WWW.LUTHERKIADO.HU/BOLT OLDALON

Evangélikus könyvesbolt: 1081 Budapest, Kiss József u. 2/a

Nyitva tartás: hétfőtől péntekig 9–17 óra között

www.lutherkiado.hu/bolt • kiado@lutheran.hu • +36 1 411 0385 • +36 20 824 5518

Levelezési cím: Luther Kiadó, 1085 Budapest, Üllői út 24.

Az energia körbevesz

group

m

v

m

Közös energiánk. Közös sikerünk.

